

**Specimine solenni medico variolas, earumque differentias / ... subjiciet
Bruno Nettmann.**

Contributors

Nettmann, Bruno.
Coschwitz, Georg Daniel.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halae Magdeburgicae : Typis Jo. Christiani Hilligeri, [1727]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/g6fw6vp4>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

38487/P

6

SPECIMINE SOLENNI MEDICO

VARIOLAS, EA- RUMQUE DIFFERENTIAS

ASSISTENTE SUPREMO NUMINE,

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,
CONFLICTUM MODERANTE

DN. GEORGIO DANIEL COSCHWITZ,

MED. DOCT. ANATOM. CHIRURG. ET BOTAN. IN ALMA FRI-
DERICIANA PROFESS. PUBL. ORDIN. POTENTISS. BORUSS. REGIS IN
COMITATU MANSFELDENS. ET APUD PALATINOS HALENS. PHY-
SICO MERITISSIMO ACAD. CÆSAR. LEOPOLD. NAT.
CUR. COLLEGA LONGE DIGNISSIMO,

*PATRONO, PRÆCEPTORE AC PROMOTORE SINGULARI OB-
SERVANTIÆ CULTU DEVENERANDO*

PRO GRADU DOCTORIS

SUMMISQUE IN ARTE MEDICA HONORIBUS
AC PRIVILEGIIS, MORE MAIORUM
OBTINENDIS,

PERLUSTRATAS PUBLICO AC PLACIDO ERUDITORUM EXAMINI

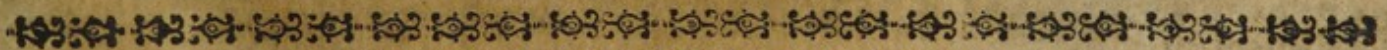
Horis locoque consuetis

Anno MDCCXXVII. D. Maji

SUBIICIET

BRUNO NETTMANN,

BREMENS.

HALAE MAGDEBURGICAE,

Typis IO. CHRISTIANI HILLIGERI Acad. Typ.

27103

SPICIMINE SOLENI MEDICO

VARIOLAS LEA

RUMOURE TERTIUM

DR. GEORGE D. DANIEL

COOPER

DR. GEORGE D. DANIEL

COOPER

DR. GEORGE D. DANIEL

COOPER

DR. GEORGE D. DANIEL

COOPER

DR. GEORGE D. DANIEL

COOPER

DR. GEORGE D. DANIEL

COOPER

S. R. G. I.

**LIBERAE REIPUBL. BREMENSIS
SENATUI SPLENDIDISSIMO**

VIRIS

**PER QUAM MAGNIFICIS EXCELLENTISSI-
MIS, CONSULTISSIMIS, AMPLISSIMIS,
PRUDENTISSIMIS**

D O M I N I S,

DN. CONSULIBUS,

SYNDICIS,

SENATORIBUS,

PATRIÆ PATRIBUS,

PATRONIS ATQVE

FAUTORIBUS SUIS

**PER OMNEM AETATEM VENERANDIS,
SUBMISSA VENERATIONE DISSERTATIONEM
HANC CONSECRAT.**

BRUNO NETTMANN.

Bremens,

S. R. G. I.

LIBERAE REIPUBLICAE BREMENENSIS
SENATUS SPLENDIDISSIMO

VIRIS

PEROPIAM MAGNIFICIS EXCELLENTISSI-
MIS CONSULTISSIMIS AMPLISSIMIS
PRUDENTISSIMIS

D O M I N I S

DN. CONSULIBUS

SYNDICIS

SENATORIBUS

PATRIAE PATRIBUS

PATRONIS ATQUE

FAUTORIBUS SUI

PER OMNEM AETATEM VENERANDIS
SUBMISSA VENERATIONE DISSERTATIONEM
HANC CONSECRAT

BRUNO VETTER

PROOEMIUM.

MOrbi non Eloquentia, sed Medicamentis curantur. Ita apposite sane loquitur Aurel. Corn. Celsus Præf. L. I. nec non in antecedentibus tacite quasi concludere videtur, Medicum haud secus ac Agricolum aut Gubernatorem, non disputatione, sed usu fieri. Quorum verborum sententia tamen eo restringenda non est, quasi perspicacissimus Celsus rationem, quæ mediante eloquentia & disputatione omnium oculis exponitur, a Medicina separandam, reiiciendamque esse, autoritate gravi pronuntiaverit: sed quod indicare potius voluerit; solam rationem sine adhibito experimento vanam atque inutilem esse, nec ad medendum quidquam conferre, si usus remediorum ipse deficeret: vanamque eloquentiæ ostentationem esse, si quis in causas earumque modum agendi specialissimum penitus inquirere, sibi que persuadere vellet, nullam penitus morbo

A

ad-

adhiberi posse medelam, nisi prius hæc omnia perspectissima essent, quorum tamen sæpius simplex præsentia haud demonstrari potest, ne dicam quod verus & specialissimus agendi modus haud raro imperscrutabilis maneat. Hinc est, quod satis frequenter morbi occurrant quorum causa secundum specialissimam] sui indolem aut essentiam minime cognita existit, quorum tamen cura, ex usu multiplici, & observatione repetita, secundum generaliores causæ contemplationes satis tuto, satisque feliciter suscipitur & absolvitur, adeo ut toto die homines ab illis non minus methodice ac fundamentaliter sanatos [videamus.

Exemplo fit febris Petechialis: quis enim quæso huius specialissimam causam genuinam, secundum intimam ipsius essentiam, in hunc usque diem declaravit? Quamquam enim vox Miasmatis febrilis, contagiosi, aut maligni, in scholis medicorum sit notissima, usitatissima, nemo tamen nescit, quid exquisitissime sit hoc miasma, determinatu difficillimum esse; an nempe præcise sit substantia sulphurea, an salina, & si salina forsan fuerit, an acidæ, an alcalinæ sit profapiæ, an ponticum, aut corrosivum, aut causticum fuerit; an pungendo, an scindendo, anve rodendo actum suum edat in partes nostri corporis fluidas,] aut solidas, quave ratione specialissima, & quo modo agendi maculas illas morsuum pulicum instar, nec alias producat; ex quam materiali physica causa, (quo magis legitima est) præcise tempora critica observet, teneat-
que

que. Hæc omnia licet Medicum hucusque lateant, non obstaculo sunt, quin hæc febris satis felici successu frequentissime curetur; dummodo sciat Medicus, materiam peccantem subtilem halituosam, agilissimam & fermentativam esse, simulque ab experientia edoctus fuerit, hanc materiam summe noxiam proprie correctionem non expectare, sed tempestive quam fieri potest, & sufficienter e corpore excernendam esse, hocque omnium optime per corporis peripheriam cutisque poros absolvi.

Eiusdem indolis sunt quoque *Variolæ*, quarum causa materialis specifica æque intricata existit, ut Celeberrimorum Virorum ingenia iam dudum fatigaverit, nec tamen hucusque evictum sit, in quo specificè consistat, unde specificè proveniat, vel ubi specificè in corpore lateat; aut unde pluri- mi hominum ab illis corripiantur, multi feris annis illas experiantur, paucissimi illis repetitis vicibus subiaceant, multi parentum ab illis immunes maneant, quorum tamen liberi, gravissime sæpius illis decumbunt, imo succumbunt. Nihilominus illarum cura, si rite instituat, satis feliciter cedit, ac ingens illorum numerus qui illis decumbunt, ab illis evadunt.

Quæ omnia cum satis superque demonstrent Morbos nec logica, nec rethorica eloquentia, non verbis, sed herbis sanari occasionem nobis suppeditarunt, ut hac de materia, DE VARIOLIS puta, earumque differentiis præsentem in auguralem Disser- tationem publico traderemus; atque in illa ten-

taremus, quidnam ex Rationis fontibus de illarum genesi, causa, & solennioribus symptomatibus explicari possit, ita ut, (licet non omnia de illis fuerint perspectissima & notissima) tamen rationalis methodus illis medendi ob oculos poni possit, qua scopulos hinc inde in curatione obvios tuto & secure evitare possimus. Nec thematis suscepti nos piget eam ob causam, quod novitate forsitan sese non commendaverit, pluraque de hoc affectu scripta dictaque iam prostant, cum nostra intentio non sit, Nova, sed Vera, proponere; veritas autem semper utilitate sua gaudeat, five nova, five veteri veste induta incedat: neque nos lateat, multa quidem hac de materia scripta esse, haud vero omnia quæ de illis scripta sunt ita comparata esse, ut sicut ex trypode prolata, nulla correctione, emendatione, uberiore illustratione, aut additamento indigerent. Adsisat nobis supremum Numen, nostrosque conatus secundet, ut in ipsius gloriam, ægrique salutem cedant.

§. I.

DE Variolis dum sermonem & tractationem instituimus, omnium primo nobis incumbet, ut mentem nostram explicemus, quid & qualem morbum sub hoc titulo intellectum velimus, quo L. B. sciat, quidnam emolumenti ex nostra præsentate tractatione sperari possit. Neque tamen de Nominis origine valde solliciti sumus, an Variolæ a cutis varietate, quam tunc temporis cum Varis piscibus aut Truttis similem & maculatam exhibet, an vero ab alia quadam
re

re derivationem suam fortiantur ; sed potius rem ipsam attendimus, & sub Variolarum nomine intelligimus Februm acutarum continuarum & exanthematicarum speciem, ut plurimum epidemicam, quæ exanthemate pustulari apostemato-ulcerascente, ab aliis exanthematicis sese distinguit, & per contagium facile propagatur, germanico idiomate expressam: die Pocken, Blattern, Kinder Pocken. Quod enim ordinariæ Variolæ sub febrili typo, & continuarum periodo decurrant, universale testimonium adest ab observatione practica; dum cum horripilatione levi & æstu febrili non modo subiecta invadunt, sed continue quoque sub notabilibus quidem remissionibus paroxysmorum afficiunt, terminum acutarum non solum in genere servant, & intra certos septenarios penitus decurrunt, sed critico plane more, (febris continuis alias solenni) certa stataque eruptionis, maturationis, rupturæ, & desiccationis tempora servare observantur: quamvis in uno aut altero subiecto gradus febrilium commotionum adeo levis aliquando observetur, ut vix ægrotare infantes variolosos quosdam dicere possimus: quod tamen, cum non ordinarium quid sit; rem ipsam non tollit. Quod vero sit febris exanthematicæ species, adparet ex ipsa cutis varietate punctata, quæ semper sub variolis præsto est, & nunquam deesse debet, ubi semel materia variolosa præsens motum in humoribus extraordinarium excitavit; quo sese ab aliis exanthematicis febribus sane distinguunt. De febre Petechiali enim, nec non Purpurata constat, quod præsentem licet materia peccante, præsentem quoque eadem quoad decursum, & reliqua essentialia, febris specie, non semper & indubitate maculæ petechiales, aut purpura erumpant, sed multoties sine his exanthematibus in cute adparentibus, & quidem non minus salutariter, quam sub illorum concursu, decurrant: cum ex opposito

ne unicum quidem verum exemplum practicum proftet, quod sine subsequente efflorescentia cutanea dicta unquam hæc febris transeat, aut salutariter transire possit, sed potius, ubicunque tempore Variolarum grassantium tale quid contingit, ut febris illa quidem adsit, exanthema autem subsistat, mors certissime sequatur.

§. II.

Quamvis hæc febris exanthematica sit, speciem tamen exanthematis singularem offert, qua ab aliis febribus exanthematicis facile distinguitur. Quemadmodum enim febris Petechialis agnoscitur ex maculis rubris planis, instar morsuum pulicis cutim occupantibus; Morbilli elevationem in cute semilenticularem rubram formant. Febris papularis elevationibus maioribus, quasi ab urticatione proficiscentibus, magis pallidis ac prurientibus dignoscitur; ita hæc febris iunctum habet Exanthema pustulare acuminatum, in eo a pustulari Purpuræ exanthemate similitudinem aliquam referente diversum; quod pustulæ variolosæ in principio eruptionis minores quidem appareant, de die vero in diem maiores fiant, septimo die in suppurationem abeant semiulcerosam, & ruptæ tandem escharam crustaceam forment, plerumque denique vestigia exulceratæ cutis post se relinquendo: id quod Purpuræ nunquam solenne existit, quippe quæ pustulas quidem, minores tamen existentes & permanentes format, humore limpido, aliquando spissiusculo repletas, nunquam in suppurationem, aut ulcerosam cutis erosionem degenerantes, sed sine crustacæ escharæ formatione, sub furfurum facie demum secedentes. Contagiosam esse hanc febris exanthematicæ speciem diximus: id quod iterum quotidiana docet observatio atque confirmat; præterea enim quod secundum testimonium Brunonis, & Fabri, Variolæ veteribus Medicis, ac Pathologis ignotæ fue-

fuerint, & vocem recentiorum constituent, Illustris quoque Stahlius in Theoria medica notaverit, totum Variolarum proventum Afris deberi, easque ab illis ad Europæos per contagium translatas esse, notissimum est in omnes, quod Variolæ, quando grassantur, ordinarie per contagium, instar aliarum febrium contagiosarum, ulterius propagentur. Ubi simul epidemica illarum grassatio in sensus cadit; licet enim aliquando sporadicæ occurrant; ordinarium tamen, & variolarum quasi proprium est, quod populariter, certos per menses, secundum diversos locorum tractus sese extendant, hominesque invadant.

§. III.

Cum etiam notissimum sit, diversas variolarum species communiter recenseri, quæ idiomate germanico varia obtinere nomina, & mox acuminatæ die *Spitz-Pocken*, mox aquosæ die *Wasser-Pocken*, mox ventosæ die *Wind-Pocken*, modo a peculiari pustularum duritie die *Stein-Pocken*, vocantur; impræsentiarum notamus differentiam Variolarum generalem, qua iure dividuntur in veras, & spurias seu nothas: quam ultimam classem modo citatæ subalternæ species constituunt, veræ autem illæ audiunt, de quibus superiores paragraphi agunt. Et cum animus sit, primario has veras pertractare, spurias autem simul in transitu pervolvere, haud male actum putamus, si Verarum Variolarum considerationem stricte prosequamur, easque spuriis anteponamus, quo postmodum tanto facilior fiat comparatio, & differentia cognitio.

§. IV.

Cum vero ante omnia necessaria sit verarum Variolarum Diagnofis atque notitia, nec Medicus unquam in explanatione morbi cuiusdam ordine & decenter procedere queat, nisi morbum, de quo sermo est, prius ex
 signis

signis diagnosticis perspectum habeat & noscat, ideoque morborum cognitio felicitis curationis causa sine qua non existat, proximum erit, ut Variolarum verarum pathognomonicam Historiam eruamus. Contingit itaque prima invasio quasi tacite sine horrore aut notabili frigore, mox suboriente calore febrili, interdum satis leni, interdum vero fortiori, semper tamen continuo; artuum languore, capitis dolore, magis gravativo, & quasi vertiginoso, oculorum dolore, & ad luminis adsp̄ctum sensibilitate, eorumque communissime insolita humiditate, ac minore claritate, daß die Augen trübe und wässerigt aussehen. Accedit ut plurimum ciborum averſio & nausea, imo in plurimis primis statim horis Vomitus, assumptorumque facilis reiectio, quo ipso aliquando vel bilis, vel mucida saburra eiicitur. Ut plurimum quoque, præsertim apud infantes specialissimus ex ore sentitur odor nauseosus ad dulcedinem inclinans. Hæc signa, si vel omnia, vel plurima concurrant, ut antecedentia, & variolas imminentes indicantia, considerari atque haberi merentur.

§. V.

Durant modo dicta symptomata, signorum locum gerentia, ordinarie ad diem semiseptimum usque, tertium nempe quartumve, ubi vel intra utrumque vel quarto denique die efflorescentia exanthematum procedit, atque in cute hinc inde pustulæ sese produnt, nullum certum sibi vindicantes locum, sed totum quandoque corpus, ab una extremitate ad alteram obsidentes, primo quidem exiguæ seminis milii instar, rubræ, acuminatæ, pedetentim, ut plurimum die quarto & quinto, simplicem eruptionem absolventes, sed ad septimum usque crescentes, quo temporis spatio, ad Giceris vel pisi maioris magnitudinem invalescunt cum sensu magis vel minus punctorio & ardente, prout copia variolarum comparata est, & minorem maiorem-

joremve inflammationem excitat. Rebus sic stantibus Variolæ in dictam molem accrescentes, successive, & quidem eo ordine quo effloruerunt, humorem albicantem, semipellucidum continent, qui temporis successu in spissiore & purulentam materiam abit, donec septimo die pustulæ prout effloruerunt pure plenæ ac turgidæ appareant, manente tamen ambitu & circumferentia singularum pustularum rubra. Posthæc de die in diem pustulæ flavescunt, ad undecimum usque diem, quo tempore sponte rumpuntur, purulentam saniem fundunt, subsident, & Escharam sive crustam siccescentem nanciscuntur, quæ intra decimum quartum diem successive secedit atque delabitur: qua separata, in cute per aliquod notabile tempus maculæ rubicundæ, cum vel sine foveis relictis, pro diversitate acrimoniæ concurrentis, remanere solent. Et hæc sunt quæ ipsam præsentiam Variolarum testantur, totamque simplicem historiæ diagnosticæ decursum complectuntur.

§. VI.

Concurrunt aliquando alia adhuc symptomata, quæ a quibusdam ad signa variolarum diagnostica, referuntur, quæ hæctenus a nobis recensita non fuerunt; de quibus tamen monemus, nos illa quidem aliquando observasse ut concurrentia, non tamen ut essentialiter ad ipsum morbum pertinentia, cum sæpissime Variolæ sine illorum concursu atque præsentia occurrant atque decurrant, nec non ad minimum quædam illorum ita comparata sint, ut aliis quoque adfectibus solennia atque communia existant; alia ad individuales circumstantias pertineant, alia vero quandoquidem non a morbo, sed ab epidemica constitutione speciali dependeant. Huc pertinet singularis amarities in ore de qua conquærentur ægri, dum panem comedunt, quæ revera aliquando signum

antecedens constituit, quod tamen non universale, sed individuale deprehenditur, & facile ab individuali causa occasionali, prægressæ v. g. commotionis iracundæ, ortum capere potest. Similis farinae quoque sunt Ventris tormina quandoquidem ante variolarum eruptionem concurrentia; præsertim si verminosa soboles præsto fuerit, quippe quæ hunc effectum facile producere apta est; qui haud raro supervenientis Diarrhoeæ metum incutere potest. Pariter res sese habet cum Convulsionibus, & motibus epilepticis, de quibus constat, quod equidem satis frequenter eruptionem variolarum antecedant, præcipue si infantes forsan dentitione simul corripiantur, & si concurrant, quod cum reliquis signis essentialibus præsentiam variolarum tanto magis confirmant: verum quod etiam satis multi ægrotantium variolas æque feliciter sine convulsionum accessu experiantur, & superent.

§. VII.

Nec desunt, qui Tussim atque Pectoris infarctum pro essentiali Variolarum criterio vendunt ac habent, idque adeo acriter defendunt, ut absente pectoris infarctu & tussi, variolas imminere perfractarie negent: cum tamen ex quotidiana sollicita & assidua observatione edoceamur, tussis accessum magis solennem esse Morbillis, Vomitum vero variolis; ubicunque autem tussis gravior, & pectoris notabilis infarctus concurrunt, ibi semper rem esse ancipitem, cum facili negotio sub tractatione curatoria, contraindicantia quædam occurrere possint. Incidit Mihi Præsidi in mentem talis casus, variolarum ante plures annos epidemice oberrantium, ubi ad puerum quendam vocatus, ex omnibus præsentibus signis certo concludere licebat, nullum alium subesse præter Variolas morbum, quem etiam adesse parentibus firmiter & constanter declarabam. Accedebat, nescio quo fato, Medi-

dicus

dicus ægrotanti cognatus, qui ægrum puerum adspiciens, parentibus declarabat, nihil minus subesse quam variolas, & deficere in totum Variolarum signum pathognomonicum, essenziale, & verum: Sed febre acuta laborare puerum, quæ, si variolas expectare (& quidem frustra) vellent, ægrum esset jugulatura, prius quam variolæ in conspectum prodirent. Parentes de unigenito filio valde solliciti, me agrediebantur, metum suum de non cognito vero morbo declarabant, eoque ipso metum de perversa cura, funestoque eventu, satis manifeste, placide tamen & modeste exponebant, & hoc quidem præsentem altero Medico: Cum itaque iterato asseverarem, nullum alium præter variolas morbum subesse, atque parentibus expectationem patientem commendarem, tandem Medicus, qui hætenus siluerat alter erumpebat in duriora verba, & obtestationes ac juramenta præstabat, ne dicam quod animam diabolo oppignoraret, quod nullo modo variolæ essent expectandæ, ex hoc fundamento, quod signa illarum adventum indigitantia plane deficerent: & cum ex ipso interrogarem quale ex ipsius mente sit signum essenziale diagnosticum variolarum, responsum dabat, infarctum pectoris & catarrhum suffocativum esse, & ubicunque hæ deficerent, ibi nunquam expectandas esse variolas. Sed paucis ipsi infirmitatem signi diagnostici illius mihi remonstranti, pertinaciter se opponebat præ concepta sua opinione nitens: cui tandem brevissimis sub oppignoratione viginti Ducatorum erga unicum, (si ipsi libuerit) spondebam, crastina luce hora quarta matutina ipsum visurum esse Variolas erumpentes, quo promisso contenti parentes dictum tempus patienter expectabant; & ecce dicta circiter hora primæ efflorescebant variolæ, quas alter Medicus, post meridiem, sub sui adventu, ob majorem copiam non modo videre, sed manibus palpare poterat.

§. VIII.

Simili modo res se habet cum Hæmorrhagianarium, quam aliquando concurrentem videmus, sub reliquis signis variolarum eruptionem antecedentibus: quæ tamen vel a statu plethorico, vel a peculiari hæmorrhagicarum excretionum consuetudine, ut plurimum dependet, ita ut neque semper illam expectare liceat, neque ex ipsius præsentia certo variolarum proventum prædicere, nisi aliqua signa magis essentialia id clarius demonstrent; aut peculiaris annorum constitutio aliquando tale quid in specie conjunctum habeat; sic recordamur Variolarum epidemicarum, quibus narium hæmorrhagia cum delirio, primis statim diebus, adeo solennis erat, ut fere sine exceptione ægros invaderent, & paucissimi, tam infantes, quam adulti sine illis variolas experirentur, ita ut sub illa epidemica variolarum conditione semper certissimum esset signum, variolas subesse, si die secundo nares sanguinem stillabant, & mox ab initio delirium accedebat, quod utrumque ad eruptionem variolarum usque continuabat, sub illa autem, placide succedente sponte cessabat. Unde luculenter apparet, talia signa aliquando quidem & sub certis circumstantiis, pathognomonici quid secum ferre, verum non ad omnes casus applicanda esse.

§. IX.

Constituuntur a quibusdam authoribus variæ variolarum verarum differentiæ, & subdivisiones, quo respectu eas dividunt in Variolas distinctas & confluentes, Infantum & Adultorum, benignas & malignas. Verum licet in se certum sit, diversitates has sub variolis occurrere, easque Medici attentam considerationem mereri, nequaquam tamen diversas efficiunt Variolarum species, in morborum historia secernendas & multiplicandas;

manet

manet enim semper eadem febris continua exanthematica; suntque essentialiter eadem semper variolæ. Respectu enim ætatis non differt morbus, sed Morbi subjectum, quod etiam respectu temperamentorum & sexus differre potest: quemadmodum ratione distinctionis aut confluentis variolarum symptomatis differentia adest, quæ ut plurimum a causis occasionalibus, regiminis, medicationis præposteræ, tempestatis, status plethorici, non autem a morbo ejusque essentia dependet. Malignitatem & Benignitatem variolarum quod concernit, hæc comparativa est, licet enim Variolæ alio atque alio tempore benignæ adpareant, unum alterumve individuum benignius aggrediantur atque afficiant, nuquam tamen omni malignitate intrinseca carent, ita ut ab individualibus causis turbatæ, malignitatem non exfererent aut exferere possent; licet alio tempore citra individualium causarum accessum, a causa communi epidemice quasi hanc malignitatem secum ferant.

§. X.

Devolvimur ad considerationem Subjectorum, quæ præ aliis, variolis obnoxia evadunt, ubi sane receptares est, quod Infantes ac Pueri præ aliis subjectum constituent, quapropter Variolæ quoque morbi infantilis titulum gerunt, & quidem ex duplici fundamento, cum non modo, teste quotidiana experientia, infantes & pueri majorem imo maximum semper numerum variolosorum constituent, sed præterea pueri atque infantes ordinarie quasi levius illis decumbant, easque faciliori negotio tolerent imo superent: nec deest utriusque probabilis ratio; in pueris enim atque infantibus, copiosior adest præsentia materiæ lymphalis, in qua potissimum miasma illud variolosum hospitatur, ex quo fundamento aptiores existunt ad receptionem illius miasmatis, præ adultiori-

bus, qui tantam materiæ lymphalis copiam, in proportionem, non possident. Accedit porro ex una parte major cutis & pororum laxitas, mollities, & apertura, quæ faciliorem citioremque variolarum eruptionem non modo concedunt, sed suppurationem quoque facilius tolerant, quippe quæ semper promptius in corporibus laxioribus succedit, quam in illis quæ rigidioribus gaudent fibris, quales ordinarie apud adultiores deprehenduntur: ex altera major animi libertas atque tranquillitas, ad minimum quoad curas circa eventum sollicitas; sub qua motus secretorii & excretorii liberius & majore tranquillitate succedunt, præ adultioribus, qui sub tali morbo periculi pleno gravioribus ordinarie angoribus animi vexantur, eoque ipso motuum secretoriorum, & excretoriorum turbationes facilius experiuntur. Interim licet ut plurimum res ita se habeat, quod infantes & pueri magis subjiciantur variolis, nihilo minus satis frequenter accidit, ut etiam adultiores, imo ipsi senes variolis subjiciantur; quemadmodum quotidiana observatio loquitur, testisque est omni exceptione major, quod juvenes, æque ac vegetiores viri, & senes sexaginta pluriumque annorum variolis corripiantur: unde affirmandum esse censemus, Pueros ac infantes ordinarie quasi, extra ordinem vero adultiores Variolarum subjectum esse. Neque ratione periculi negandum est, adultiores gravioribus symptomatibus, majorique periculo subditos esse, eoque ipso testari, hunc morbum ætati infantili magis congruum existere. An sexus hic quidquam in specie contribuat, unusque præ altero variolis subjectus sit, certe determinare haud licet, dum utriusque sexus personas, sæpissime, sub eodem ferme numero, laborantes hoc morbo conspici re licet.

§. XI.

Subjectum speciale, aut partem affectam determinare si velimus, respectu pustularum variolosarum, sane non nisi externa peripheria corporis pro tali haberi poterit. Etiam si enim aliquando contingat, ut internæ quoque partes nobiliores ab illis occupentur, hoc tamen non fit secundum naturæ ordinem & legem: cum enim interiores partes tenerioris existant structuræ, ac conditionis sensibilissimæ, nec non nobilioribus ac indispensabilibus officiis inserviant, quæ absolute integritatem structuræ requirunt, haud sane congruum esset, si hæc materia variolosa, semper ulcerationem producens, ubicunque in corpore colligitur, ad has nobiliores teneriores partes deponeretur, cum exinde non nisi gravissima œconomix animalis damna ortum capere possent; id quod tristissima experientia subinde testatur, quando materia illa peccante haud sufficienter expulsa, portio illius intus hæret, oesophagus aut intestina variolis corripuntur, quæ, suam ibi tragoediam ludunt, inflammationem, convulsiones producendo, mortemque inducendo. Unde merito concludere licet, cutim externam maxime adæquatam constituere subjectum pro excretionem variolosa; cum enim hæc materia, uti jam dictum est, semper ulceratorix sit indolis, partemque solidam quam occupat, in continuitate lædit, recte Natura e duobus malis minimum eligit, motuque secretorio & excretorio, materiam illam acrem ulcerascentem ex humorum massa detrudit, eamque ad cutim extremam, tanquam ignobiliorem, talemque læsionem facilius tolerantem, deponit: quamvis enim hic itidem læsio continuitatis obtingat, dolorque succedat, damnum hoc tamen longe minus existit, si cum illo quod internis partibus immineret, comparatur. Quapropter ad extraordinarium statum referimus, si variolæ, cutim

cutim non solitarie obsideant; defectuique motuum excretoriorum, eorumque turbationi adscribimus, si internas partes quascunque occupent, cum ex rei natura non melius quam per cutim excludi possint ac debeant.

§. XII.

Ad Causæ Variolarum explicationem devoluti, campum satis latum exspatiandi deprehendimus, ubi varias variorum Authorum opiniones atque sententias colligere possumus, quæ circa intricatam hanc materiam hincinde propositæ prostant. Fatigavit a multo iam tempore eruditos & Medicos variolarum consideratio, respectu habito ad genuinam illarum, & proximam materialem causam; præcipue cum viderent, totum ferme genus humanum ipsis subiectum esse, & pauciores saltem homines per vitam ab ipsis liberos manere. Unde quam plurimi, Arabum præcipue doctrinam sequentes, communem aliquam huius mali causam materialem in nostro corpore quæsierunt, eamque tanquam continentem & in omni homine præexistentem statuminarunt, quæ saltem postliminio, ab alia quadam causa externa, extricetur & in actum deducatur: ideoque impuritates sanguinis, a nutritione; foetus in utero ipsi inhærentes, accularunt, quas per totam vitam in Massa sanguinis ad momentum extricationis usque, sine damno sanitatis hæere posse putarunt. Alii specialissime illam sanguinis portiunculam accularunt, quæ post partum fortassis intra portionem funiculi umbilicalis remaneret, & modo superiore tandem tale sanguini universo damnum adferat. Alii in nutrimento infantum, tam in utero, quam extra uterum ipsis oblato, causam posuerunt, supponentes nutrimentum hoc lacteum esse, & eo ipso ad acescentiam pronissimum; quod acidum itidem non modo ad producendas cutis ulcerationes aptissimum putant, sed sine damno reliquæ sanitatis

nitatis, multos per annos in corpore latitare posse autumant. Alii denique verminosam aut animatam pathologiam hic formant, & inde huncce morbum deducere conantur, quo intuitu etiam pustulas variolosas effluvi-orum verminosorum receptacula vocant: sicut ab aliis totum negotium cum fermentatione musti aut cerevisiæ, feces per superiora vasis deponentis, assimilant & comparare solent. Et quis omnes illas opiniones diversorum auctorum recenserebit cum præcipue plurimæ ita comparatæ sint, ut negotium plane non tangant, multo minus exhauriant.

§. XIII.

Non equidem animus est dictarum hypothesium refutationi uberiori diutius immorari, sed sufficere paucis indigitasse, omnes illas sanguinis aut humorum impuritates, a nativitate hominis ipsis inhærentes atque suppositas, cum reliquo œconomia animalis ordine atque negotio haud convenire. Si enim omnes circumstantias accuratius pensitamus, notissimum est, vitam nostram, post ciborum & potulentorum ingestiones, unice secretionibus, & excretionibus partium heterogenearum e corpore & massa humorum conservari, actumque vitalitatis in eo consistere atque absolvi, nec unquam aliquam partem corporis nostri concipi posse, per quam non quotidie, imo per momenta, sanguis aut alii humores transpelluntur, ideoque secretiones & excretiones sine intervallo diu noctuque celebrantur: quis quæso rebus sic stantibus conceptum probabilem, nedum verum sibi formare valeret, quod hæc materia variolosa sæpe per totum vitæ curriculum, ad senium usque ultimum, hic ita quietam manere possit, ut nullam plane noxam in corpore producat, (cum tamen semper ulcerascentis indolis observetur) quin potius sub excretionibus illis universalibus & varii generis, simul

simul e corpore eliminetur atque ejiciatur, aut ad minimum ita subigatur, & imminuatur, ut effectus tales tragicos post longum tandem tempus haud amplius edere valeat. Ne dicam, quod plures, imo plurimi homines, ab infantia prima per reliquam ætatem varias sæpissime excretionibus subcutaneas, manifesto a causa salino acelcente oriundas, v g. achores, crustam lacteam, &c. experti sint, easque sætis diuturnas & chronicas, aut febribus acutis & exanthematicis laboraverint, sub quibus motus secretorii & excretorii sane tanto gradu sæpissime aucti existunt, ut nunquam probabile sit, quod talis materia, quæ præterea cum febre acuta, continua, criticum ordinem servante, excerni solenniter suevit, hic ullum latibulum invenire possit. Quin quod portio sanguinis in funiculo umbilicali forsitan ex hypothesi subsistens, per coagulationem & corruptionem, stasin illam excipientem, facilius longe alios circa umbilicum affectus molestos externos proritare valeat; nec incognitum sit, quod vasa illa umbilicalia, quæ in foetu pro sanguinis circulo & transitu inserviebant, post ejus exclusionem tandem in ligamentum abeant, suamque cavitatem ordinarie amittant. De verminosa sobole variolas producente multa proferre necessarium non ducimus, cum tota hypothesi, magis nudis mentis fictionibus, quam ullis veris rationibus innixa appareat: quis enim quæso, nisi mentis fictione, materiam variolosam, in effluviis vermium putridis, a Natura ad cutis periphæriam protrusis ibique depositis, consistere sibi persuadebit, & insimul his ipsis effluviis putridis aut atomis acutissima rostella, plurimosque pedes assignabit, quibus, nutrimentum ex cute desiderantes, non modo pungendo, sed erodendo & depascendo, cutim afficere, foveasque illi imprimere possint. Unde hanc verminosam aut animatam Variolarum pathologiam protinus potius relinquimus.

mus, & ad ea, quæ ex nostra sententia adhuc proferenda sunt, deproperamus.

§. XIV.

Quando itaque hujus causæ perlustrationem instituimus, recte Helmontium dixisse fatemur, Venenum hujus adfectus a priori haud esse demonstrabile aut determinabile, sed potius per effectus suam indolem declarare. Unde quidem cum aliis probabile esse affirmamus, Causam variolarum in Miasmate quodam subtiliore consistere, vel ex aëre, vel per aërem, ad corpus humanum translato: id quod exinde maxime elucescere putamus, quod Variolæ instar aliarum febrium epidemicarum ordinarie populariter grassentur; nec non instar febrium aliarum a miasmatica materia oriundarum, perquam facile, aliis corporibus mediante contagio communicentur: & a specialioribus aeris conditionibus & mutationibus, modo leviores & benigniores, modo graviores ac maligniores reddantur; prout hoc sub dilucidatione symptomatum paulo magis elucescet. Sed simul hanc materiam eam ob rationem magis a posteriori consideramus, quod ab effectibus illius conspicuis & proximis eorumque contemplatione, proximus & utilis formari possit transitus, ad veras considerationes practicas, & indicationes therapeuticas, quibus Medicus, tam in præservatione, quam in curatione morbi, opus habet.

§. XV.

Primum itaque quod circa Miasma variolosum, eiusque qualitatem & conditionem, considerationem meretur; est ipsius agilitas, subtilitas, & indoles fermentativa. Elucescit hæc huius miasmatis conditio potissimum ex modo communicationis vulgari; de quo in omnes notum existit, quod per contagium familiarissime contingat; ubi sane satis probabile imo certum manet, haud magnam

quantitatem materiæ miasmaticæ requiri ad productionem huius mali: id quod tanto magis a posteriori demonstratur per modum communicationis novissimum, mediante inoculatione susceptum, quando parcam satis quantitatem materiæ variolosæ suppuratæ, tali miasmate imbutæ, vulnuscule inflicto applicant, & ita totum morbum excitant. Ubi autem talis contactus non est, ibi non nisi per respirationem, aerisque infecti attractionem & cum saliva permixtionem, (non tamen penitus exclusa communicatione per poros cutaneos,) contagium illud procedit, quod semel humoribus communicatum, tantæ activitatis semper deprehenditur, ut illos instar fermenti penetret, iisque ulcerascentem corruptionem, eamque fatis repentinam imprimat; ita, ut, quocunque demum materia illa peccans collecta cum humoribus & sub illorum circulo deponatur, immediate & indubitato hic effectus in partibus solidis sequatur.

§. XVI.

Alterum quod circa hanc materiam miasmaticam considerandum se nobis offert, est, quod secundum maximam probabilitatem sedem suam equidem in sanguine, potissimum tamen & principaliter in humoribus lymphatico-salivalibus capiat atque inveniat. Id quod probatur α) ex ipsius corruptelæ quam producit indole: in omnes enim notum est, corpus nostrum quoad partes solidas variis corruptelis subiici, easque corruptionum species, pro diversitate fluidarum partium, quæ illas alluunt subire: quo respectu corruptio sphacelosa putrida maxime omnium sanguini sibi relicto, partibusque sanguineis, familiaris existit: quæ tamen, si particulæ sulphuræ agillissimæ motu tempestivo accedente subigantur & dispellantur, facile præoccupatur, aut in apostematicam mutatur: cum humoribus lymphaticis & salivalibus, nil
magis

magis, quam falsa acris corruptela immineat, quæ partibus solidis quas transfluunt, ulcerosam corruptionem afferunt; ita tamen, ut hæc corruptio, prout aliquid sanguinis, in maiore aut minore portione admixti habet, quasi mixta adpareat, & ulceroso - apostematica existat. Quod ultimum etiam contingit in pustulis variolosis, quippe quæ non modo corruptionem in genere, sed in specie ulceroso apostematicam subeunt, maximo testimonio, quod potissimum humores lymphatico-salivales, cum sanguinis tamen aliqua portione permixtæ, patiantur & a materia peccante afficiantur. β) Nec minus hoc concludere licebit ex facili contagio; quippe quod uti supra dictum est potissimum sub effluviis miasmaticorum attractione inspiratoria contingit, atque sub illa salivæ proxime communicatur; unde ulterius in corpus transfertur, & reliquis partibus insinuat. γ) Id quod luculentius adhuc adparet, ex symptomatibus fauces corripientibus; ubi toto die contingit, ut si fauces variolæ obsideant, & quidem in paulo largiore copia, sane ulceratio illa hic longe vehementius sese diffundat, quam in aliis partibus, id quod procul dubio, præter peristomatidis faucium mollitiem, salivali latici, quæ lymphaticæ indolis existit, potissimum adscribendum est, unde merito argumentandum, hosce humores præcipue fomitem materiæ illi miasmaticæ largiri. δ) Nec dubitamus, quin ex eodem fundamento, infantili ætati familiarior sit affectus: cum in hac ætate, propter corporis incrementum tunc temporis summum, notorium, & quasi visibile, longe maior atque uberior Lymphatici humoris proventus vigeat, quam sub reliquis: quo etiam in genere spectat, quod generaliter magis periculosæ existant variolæ illis individuis adultioribus, quæ copia humoris lymphatici intra sanguineam massam præ aliis turgent: ita ut ex hoc maxime

fundamento ad quæstionem ; Cur infantes præ adultioribus variolis subiiciantur ? respondere valeamus : sicut maxime apposita, ad alteram quæstionem ; Cur nempe adultiores & seniores variolis non ita frequenter subiaceant ? responsio valet Illustris Stahlî : dicentis ; quoniam plurimî homines in prima ætate illis iamiam subiecti fuere.

§. XVII.

Tertium quod in considerationem venit, est, quod hoc miasma variolosum specialem sui correctionem, aut alterationem non subeat, sed unice sui excretionem postulat atque requirat. Haud enim hæcenus inventum fuit experimentum ullo modo certum aut firmum, quo aliquis Medicorum, nedum ipsa Natura, quamprimum huius miasmatis contagiosæ communicationis vestigia sese exseruerunt, ipsius effectum inseparabilem, pustularum nempe variolosarum eruptionem & ulcerationem impedire, avertere materiamque peccantem alterare atque corrigere potuerit, ut vel sine damno, in corpore manere, aut per aliam excretionis speciem, penitus, & sine periculo excerni potuisset. E contrario tota die videmus, quod ubicunque vestigia hausti contagii sese produnt, semper miasmatis illius, sub aliqua collectione facta, excretio per cutim contingat, hancque excretionem rite procedentem unicam illam esse quæ conveniens huic malo : dum si illegitime cedit hæc excretio, vel plane impeditur, retardatur, aut supprimitur, indubitato gravissima & sævissima consecutaria succedunt, vitæ periculum summum secum ferentia. Unde neque *Celeberrimi Langii* experimentum ita absolute assumendum esse putamus, cuius mentionem facit in *Dissertatione de Morbillis*, quæ *Miscellaneis* ipsius curiosis inseritur, §. 114. 115, sequentibus verbis. *Atque ut senescendo, plura addiscimus, & meliora continuatis labo-*

laboribus succrescunt, ita ante hoc trimestre' Essentia vere benedicti valoris nobis innotuit, cuius beneficio verminosam corruptionem, ac proinde morbillos, in principio statim, & quando adhuc in fieri sunt, ita ut ad incrementum ac vigorem, seu statum postea pervenire nequeant, supprimi, & prematuros adhuc ex imis fundis subverti imposterum posse, non immerito conclusimus. En Observationem notatu dignissimam. Virgo matrennis per contagium forte fortuna hoc malo afficiebatur, in qua symptomata morbillis, (vel quod auctori idem est, variolis) consueta, propemodum cuncta iam ingruere, atque macularum ruborem undique, praesertim vero per totam faciem, collique superficiem efflorescere, & paulatim intumescere deprehendebam; Quum itaque mihi constaret recens inventi medicamenti energiam vermibus vehementissime infestam esse, de hac essentia ad 50. guttas certissima spe fretus fore, ut sic omnis discriminis gravitas, (quam alioquin incurrere necessum habuisset agra, quia succi plenior, atque proinde ad concipiendam excellentis corruptionis malignitatem aptissima erat) in tempore declinari posset, exhibui. Quid factum? Expectationi respondit eventus: Paulo post enim & vix elapso unius horae spatio, symptomata singula, una cum pustulis omnibus ita evanuerant, ut ne vestigium tam morbillorum, quam ipsius etiam morbi amplius tam adstantes concernerent, quam ipsa etiam Virgo persentiret; quae adhuc usque floridam valetudinem agit. Sed optandum esset, ut talis observatio pluribus exemplis corroborata prostaret, ne dubium aut suspicio de fallacia causae non causae, vel aliarum circumstantiarum necessariorum subesset aut remaneret; interim cum illa haecenus deficient, generalis nostra observatio & consideratio in suo adhuc valore manebit.

§. XVIII.

Usum hujus circa causam variolarum institutæ considerationis, paucis prælibare placet, ut postea tanto melior in practica pertractatione fieri possit applicatio. Primo itaque exinde fluit dogma illud: quod Præservatio a Variolis ipsis, per varia evacuationum genera, vera atque realis nulla detur. Certissimum enim est, neque per V. S. neque per alvinas Laxationes, aut Emesin, ullo modo præoccupari posse susceptionem aut communicationem miasmatis per contagium, quippe quæ omni tempore, facta licet omnis generis evacuatione artificiali, contingere potest: nec a Diaphoresi tale quid sperare licet, cum eadem subsit ratio, & omnibus ejusmodi evacuationibus fomes saltem majoris ac firmioris innidulationis subtrahatur, & simul ex aliqua parte symptomatum gravitas præoccupetur, non autem ipse morbus præscindatur. Sed potius apparet, optimum præservatorium remedium, in evitacione contagii quam possibili consistere, atque in hac parte Variolas cum aliis contagiosis morbis æquiparandas esse, a quibus non minus certissime præservamur, quam diu a communicatione miasmatis contagiosi nos immunes servare possumus. *Quam utramque nostram assertionem egregie confirmat Venerandus Nostræ Facultatis Senior, in Dissert. de Historia Variolarum epidemiarum: quando dicit, Haud facile unum corpus, quod ex hoc morbo primum non laboraverit, liberum relictum fuit, nisi remotio fuerit contagii: & paulo inferius: Observatum etiam est in aliquot infantibus imo adolescentibus, cum præservacionis gratia Laxans, velleniter primam regionem expurgans ad minuendam peccantem materiam assumserunt, ipsos postea statim hoc morbo fuisse correptos, præsertim, si in eadem domo plures jamdum decumberent. Alterum hinc promanans dogma in eo consistit: quod Medicus*

dicus curam hujus affectus suscipiens, pro indole materiæ peccantis agere debeat, illumque non ignem igni dare oporteat, i. e. ut caveat, ne per remedia calidiora, activa, aut per methodum concalescentem, materiam adhuc teneriorem & subtiliorem reddat; eoque ipso illius excretionem tempestivam plus impediat, quam promoveat. Tertio loco eo quoque hæc consideratio est impendenda, ut Medicus sciat & discat, tempus non terendum esse sub attentata forsan, atque in mente ficta Materiæ peccantis alteratione, & correctione, sed vanam hac esse irritamque, citiusque ægrum moriturum fore, quam ipse hunc finem & scopum obtinebit: sed unice necessariam esse, tempestivam & placidam, per vias naturæ consuetas, i. e. per cutim, eliminationem & excretionem.

§. XIX.

Antecedentes & procatarticas quod concernit causas, hæc facile se dividunt in tales, quæ vel productioni Miasmatis favent, vel quæ ejus receptionem, & exaltationem in corpore promovere possunt. Prioribus quod attinet, haud sane dubitandum erit, illas extra nostrum corpus quærendas esse; eam ob rationem, quod Variolæ æque ac alij morbi contagiosi acuti epidemice grassentur, & causam aliquam communem & epidemicam agnoscere debeant; non vero individualem in corpore hærentem, licet non negemus, individuales atque intrinsecas causas ad mali aggravationem multum contribuere. Observatu itaque dignum est; Variolarum primum provenitum ordinarie tempore contingere vernali; nec tamen omni vere illas grassari, sed tunc demum quando tempestas vernalis non modo valde inæqualis, & atmosphæra valde mutabilis existit; sed præterea aër præter solitum, calidior, atque humidior existit, eoque ipso partes sulphureo salinæ agiles, & humiditates, per hiemem

in terra detentæ atque stagnantes, exagitantur, intimius commoventur, & in motum intestinum putrescentem quasi rapiuntur; quippe nihil motum fermentariorum intestinum in particulis mobilibus excitare ac promovere posse, quam humidum & calidum accedens, notissimum est. Hac itaque exhalatione particularum noxiarum ex terra fiente, si præcipue Venti non accedant, illas tempestive diffiantes & dispellentes, stagnatio quasi illarum in aëre atmosphærico contingit; adeo, ut sub accessu variorum aëris mutationum, quæ tunc temporis uno die aliquoties contingere solent, particulæ illæ diversimode ad invicem cogantur, ab invicem rapiantur, & iterum jungantur, ut talem compositionem & mixtionem tandem nanciscantur, quæ specialissime talis indolis sit, ut ad nostrum corpus delatum illud miasma, specificè hanc corruptionem humorum falso-acrem & causticam ulcerascentem, producere possit. Haud enim solam aëris vernalis constitutionem humidam & calidiorem sufficere posse ad productionem miasmatis variolosi, exinde patere nobis videtur, quod non omni Vere humido & calido variolæ, sed multoties hæ plane non, ast illarum loco febres petechiales, aut purpuratæ, aliæve malignæ & benignæ, progignantur: unde gravissima sane ratione conjicere licet, hanc aëris vernalis conditionem in genere quidem ad generationem morborum epidemicorum febrilium contagiosorum, aut malignorum facere; ad specialem vero unius aut alterius horum adfectuum productionem non sufficere, sed aliud quid requiri, ut uno anno hic, altero autem alius illorum adfectuum gignantur: id quod specialissimæ particularum peregrinarum aërem tunc occupantium compositioni, mixtioni, & determinationi adscribendum esse judicamus: hoc enim si non esset omni vere humidiorè & calidiorè indiseretim, Variolæ,
 Pete-

Petechiales, Catarrhales, Purpuræ, grassarentur, quod tamen observationi contradicit, cum haud facile tale quid contingat, sed potius grassante uno aut altero tali morbo, reliqui ut plurimum fileant: aut mutato aliquando aëre, ejusque conditione, quandoquidem successive sese excipiant, & invicem sequantur. Unde patet, Miasma tale aëri communicatum, tractu temporis, & accedente ab aëris mutatione, alio particularum motu, alterari, aliamque indolem induere posse.

§. XX.

Sicut hæc aëris constitutio calida & humida generaliter ad generationem variolarum facit, ita non minus ad illarum pejorem ac deteriorem conditionem suam confert symbolum. Multiplici enim atque constanti observatione compertum habemus, variolas in se satis benignas & lenes sub tempestate sicciore manentes, semper in peiores mutari, quamprimum aër sub illarum grassatione mutatur in humidiorum & calidiorum: & hoc quidem generaliter, ita ut in omnibus quasi individuis tunc decumbentibus, talis alteratio observetur: & sub tali tempestatis mutatione facilius variolæ ex distinctis in confluentes mutantur, symptomata graviora evadant, & si tale quid speciatim circa maturationis & suppurationis tempora contingat, materia inclusa acrior fiat; pluresque atque majores foveas, cutim profundius erodendo, relinquat: manifesto itidem testimonio, quod particulæ illæ acres sulphureo salinæ ejus existant indolis, ut a motu accedente vehementiore magis non modo expandi, sed cooperante humiditate in maiorem fermentescentiam deduci, & per hanc in sua acrimonia caustica exaltari & exacerbari facillimo negotio possint. Unde Medicus circumspectus & providus iterum occasionem nanciscitur argumentandi, calidiorum & activiorum remediorum usu,

aut potius abusu, idem excitari posse damnum, ideoque cavendum esse, ne præpostera medendi methodo tale quid efficiatur.

§. XXI.

Posterioris generis causæ, quæ nempe receptioni & exaltationi miasmatis favent, potissimum in ipsis corporibus eorumque dispositione individuali hærent. Præter enim, quod aër quoque externus habitum corporis varie alterare possit, ac humiditate sua fibras cutaneas relaxare, porosque minus strictos reddere valeat; ad faciliorem miasmatis susceptionem tamen multum facit corporis propria conditio mollior & laxior, æque ac copia & abundantia humorum lymphaticorum in corpore præsentium: quam ob rationem ætatem infantilem ac puerilem, & temperamenta humidiora de sanguineo, & phlegmatico participantia, ad causas naturales referimus. Cum enim utique materiæ tales miasmaticæ in nostra corpora agant secundum corporis receptivitatem, conceptu facile erit, quod subtiliora talia effluvia facilius per poros ampliores, quam per strictiores & angustiores ad humores penetrare queant, in tantum nempe quantum periphæria corporis tali miasmatis recipiendo apta existit: unde in genere quoque videmus morbos contagiosos humidioribus & succulentioribus individuis longe facilius communicari, quam siccioribus. De reliquo compertum habemus, illa corpora, quæ mollioris & laxioris conditionis existunt, eam ob rationem tali habitu corporis gaudeant, quoniam multa Lympha, multoque sero abundant; cum itaque in superioribus jam dixerimus, humores lymphaticoserosos & salivales fomitem maxime constituere innidulationis facilioris ac firmiter, materiæ miasmaticæ, hinc facile perspicere quis poterit, cur infantes, pueri, & humidiora subjecta facilius præ aliis Variolis corripiantur.

tur. Exacerbationis majoris, & exaltationis materiæ variolosæ, æque ac ipsius morbi, causas, cum non universales, sed individuales ut plurimum sint, merito in peculiari & individuali humorum discrasia ponere licet, quæ, quo major est, & præcipue falsa & sulphurea existit, non potest, quin acerbiores & magis malignas producat Variolas: unde etiam sæpissime contingit, ut variolis in genere satis benignis existentibus, nihilominus unum alterumve individuum vere malignis decumbat. Interim tamen non omnem malignitatis causam in hoc fundamento reponimus, optime conscii, quod universaliores quoque malignitatis causæ, ab aëre ejusque conditione, & tempestatibus anni, vel prægressis, vel præsentibus, quæ corpora & humores valdopere alterare, & ad materiæ miasmaticæ specialem dispositionem conferre possunt, sint deducendæ.

§. XXII.

Occasionalem causam sæpissime constituit ad affectus individualement productionem, commercium tam cum personis infectis, quam cum illis, quæ cum morbidis commercium quoddam habuere. Hinc videmus, quod ut plurimum infantes atque personæ, quæ unam inhabitant domum, si hoc malo nondum laboraverint, una vero illarum ægrotandi initium fecerit, successive omnes eodem malo corripiantur. Neque non in hoc passu nostram quoque facimus observationem Illustri Nostri Hoffmanni, quando dicit: *Observatum autem est, contagium longe fuisse efficacius, & penetrantius, quod ex jam suppuratis & in saniam conversis variolis in auras evaporabat, unde successive infecta fuerunt corpora.* Nec ratio deest hujus phænomeni; quoniam certissimum est, virus hoc maximo in motu intestino tunc temporis esse, quando maturantur pustulæ, atque rumpuntur, dum motu illo fermentativo

fibras quoque cutis atque cuticulæ aggreditur, illas emol-
lit, earumque continuitatem solvit atque disrumpit, unde
effluvia ex multis ejusmodi ulcusculis simul evolantia aë-
rem atmosphæricum imbuunt, inquinant, atque impu-
rum reddunt, qui per inspirationem attractus, tanto fa-
cilius salivæ permixtus humores reliquos penetrare valet:
qua de re testatur peculiaris ille odor gravis ac nauseo-
sus, in conclavibus ægrotantium tunc temporis præsens,
quem reliqui etiam adstantes, licet periculum infectionis
haud timeant, ordinarie abhorrent. Quibus adhuc ad-
dimus, virus hoc contagiosum magis indies quoque exal-
tari, quo major numerus ægrotantium corripitur, atque
simul decumbit: non solum enim effluvia talia peregrina,
a pluribus numero corporibus, in auras majore copia
exhalant & distribuuntur; sed rationi maxime consenta-
neum videtur, miasma illud in qualitate & gradu activi-
tatis quoque exaltari atque subtilius reddi, quo sæpius no-
vo motu fermentatorio exagitur.

§. XXIII.

Quod autem in alias quoque ædes per famulan-
tes personas frequentissime transportetur, res est a quo-
tidiana observatione confirmata: quid enim frequentius,
quam quod illi, qui variolis adficiuntur, neque aliorum
ægrotantium ædes, neque conclavia intraverint, sed an-
cillæ saltem, aut aliæ personæ, ipsis quoque adfectis in-
sciis, illa visitaverint loca, atque contagium secum por-
taverint domum. Quod, ut propriarum observationum
nequidem mentionem faciamus, iterum illustris Hoff-
mannus notanter annotavit in Dissertatione superius cita-
ta, quando ait: *Non tantum Miasma ingressum invenit
in vicinos homines, in eadem domo habitantes, verum et-
iam transportatum in remota loca, in dispositis corporibus
vim suam perniciosam exseruit.* Novimus exemplum, ubi

non tantum ex una contignatione domus in alteram, sed ex una domo in alteram ipsa infectio ab adstantibus, & domesticis fuerit translata, & quod notabile, talismodi subjectis communicata, quæ luem hanc in domo grassari plane ignorabant; unde nullum dubium est, effluvia virulenta, non secus ac in peste, asperæ pannorum superficiei arctius inherere, & aliorsum transferri posse. Nec minus terror ac timor hancce causarum classem frequentissime subeunt; siquidem notissimum est, varia multaque individua, post adspectum vel revera adhuc ægrotantium variolosorum, vel eorum qui maculas in facie adhuc gesserunt, vel funeris variolis extincti, eodem morbo correpta fuisse: ut taceamus eorum, qui ab auditu, quod in hac vel illa domo, quam transierunt, variolæ grassentur, iisdem correpti fuerunt. Cujus rei causa soli affectui animi in se spectato haud adscribenda est, quasi a solo illo terrore, aut vi imaginationis ipsum miasma variolosum in corpore generatum atque productum fuerit, aut morbus, deficiente causa materiali, generari possit. Sed maxime probabile videtur, in talibus, ubi hoc contingit, subjectis, miasma variolosum jamjam haustum fuisse, atque in corpore latitasse, per animi vero affectum motum extraordinarium in partibus fluidis, æque ac solidis concitari, quo miasma illud extricatur, in motum proxime deducitur, aptumque redditur, ut vim suam in humores exerat: quo docemur, quanta insit vis Animi pathematibus, in productione morborum, si modo fomes illorum præsto fuerit.

§. XXIV.

Dubium quis nobis movere posset, respectu hætenus pertractatæ causalitatis, in puncto contagii: quod nempe contagium ab aliis acceptum non semper, ad minimum, possit habere locum, quoniam exempla testantur,

tur, agnatos & fratres aliquando in diffitis maxime locis & urbibus degentes uno eodemque tempore variolis correptos fuisse. Verum, præter quod nos contagium non unice ponamus in commercio cum personis infectis immediato, sed in superioribus jam declaraverimus, ex aëris conditione maligna aut inquinata primum contagium ortum suum capere; hic loci saltem monemus, nos ad sympathiam, & magnetismum alias in ejusmodi casibus suppositum, non refugere, sed potius optandum esse putamus, ut singulæ talium casuum circumstantiæ, cum illis historiis probe notatæ essent; annon v. g. eodem tempore alii quoque in eodem utroque loco Variolis laboraverint, annon epidemica aëris conditio eodem anno pluribus in locis similem produxerit morbum, & annon sub ejusmodi circumstantiis, forsan per litteras, vel internuncios, notitia de morbo alterius agnati aut fratris, ad hujus pervenerit aures, eoque ipso terrorem & timorem excitaverit: quod, si semper cognitum esset, sane ansam præberet, ut modum productionis variolarum, in his quoque casibus, plane naturalem agnosceremus, nec ut summe admirandum a sympathia peculiari deduceremus. Posito tamen, quod ejusmodi casus revera tales essent, quales simpliciter recensentur, illi tamen ad rarissimos pertinent, & exceptionem quasi a regula communi constituunt; unde neque iis, quæ ut plurimum fiunt, ex opposito contradicere possunt.

§. XXV.

Ad symptomatum nunc evolutionem devolvimur, quæ pro diversitate temporum morbi varia existunt atque diversa: alia enim sunt, quæ primam invasionem comitantur; alia quæ eruptionem; alia sub ulteriori variolarum progressu, suppuratione, & desiccatione accedunt, & vel essentialiter ad morbum pertinent, vel ex accidenti,
 & in-

& individualibus causis accedunt, ideoque nec omni variolarum grassationi in genere, nec omnibus ægrotantibus familiaria atque solennia existunt. Ut itaque certam illorum habeamus cognitionem, symptomata solenniora secundum tempora morbi, ordine perlustraturi, eorumque causas consuetas simul indigitaturi; ab illis quæ sub prima invasione concurrere solent, exordiemur. Est autem ex illorum classe (quæ nempe non strictius ad signa pertinent) in quibusdam *Somnolentia extraordinaria*, quæ ut plurimum illis familiaris esse solet, qui temperamenti magis phlegmatici, ac indolis torpidioris existunt; ideoque non tam symptoma morbi essentialiale, quam magis accidentale constituit, sub individuali dispositione dependens: cum enim in ejusmodi subjectis a multa humorum serosorum copia, nervosum quoque genus laxius molliusque existat, & Cerebrum copioso tali succo obrutum sit, non potest non minor inde sequi sensibilitas partium nervosarum, minorque fluidi nervei per nervos motus; unde externa sensoria ab objectis minus afficiuntur neque ab illis motus ad principium nervorum, vel ab hoc ad partes sensorias debite communicari potest; ideoque natura ad agendum minus excitatur. Aliquando mox ab initio invasionis adsunt *Deliria* modo graviora, modo leniora. Hoc symptoma aliquando individuale & accidentale, aliquando vero essentialiale esse potest. Individuale & accidentale vocamus, quando sub variolarum grassatione, non omnibus, aut plurimis ægrotantibus commune, sed iis saltem familiare est, qui, vel plethora insigni, vel specialiter præ aliis, sanguinis congestionibus gravioribus ad caput laborant, vel qui ex antecedente diætæ ac vitæ generis vitio, potibus inebriativis copiose ingestis, tale quid sibi compararunt: aut denique, quibus extraordinaria sanguinis commotio orgasmica, & ad caput

congestoria, sub reliquo plethorico statu, per medicamenta calidiora, curationis scopo exhibita, excitata fuit; quippe quæ causæ omnes, non ad morbum variolosum spectant, sed particulari connexionione hoc symptoma producant, quod alias æque facile abesse, ac adesse posset. Essentiale vero hoc symptoma nobis audit, si cum morbo ita conjunctum existit, ut vel nulli, vel paucissimi ægrotantium, citra respectum ad individuales ejusmodi causas, ab ipso liberi maneant: cujus rei exemplum allegare possumus de constitutione Variolarum epidemica de qua §. VIII. dictum est, cum per æstatem calidiorem grassarentur, ubi ferre ad unum omnes mox die secundo graviter delirabant, ut sæpe in lecto detineri non possent: qui status delirii continuabat, ad eruptionem usque variolarum, adeo ut præsentia delirii semper nobis indubitatum daret indicium Variolarum imminentium. De *Convulsionibus & Pectoris infarctu* cum superius sub signis jam actum fuerit, ea quæ dicta sunt non repetimus; sed ad alia progredimur. Sic quoque aliquando occurrit *Narium Hæmorrhagia*; sub primis ut plurimum diebus accedens, & eruptionem variolarum vel antecedens, vel concomitans: de qua iterum dicere haud licet, quod essentialiter ad morbum spectet, dum satis multi ægrotantium occurrunt, quibus plane non contingit, nec tamen minus feliciter variolæ cedunt: sed quod potius ut plurimum dependeat, a causis individualibus, statu nempe plethorico, sanguinis ad caput peculiari decubitu & congestione, hæmorrhagiæ narium consuetudine, aut hæreditaria dispositione: ubi in specie sæpissime observare licet, ex infantibus illos præcipue hæmorrhagiæ narium subjici, qui ploratibus multis sanguinis decubitum ad caput invitarunt.

§ XXVI.

Idem dici debet de *Torminibus & Diarrhoëa*, quod nempe

nempe per accidens adveniant, & vel saburram mucido biliosam in primis viis hærentem pro causa agnoscant, vel quod ab ingurgitatione intemperata potuum, præcipue frigidorum aut feculentorum dependeant. Et licet aliquando Diarrhoëa a translatione materiæ excernendæ a peripheria ad centrum, vel a detentione illius diuturna, oriatur, nihilominus de illa affirmari nequit, quod essentialiter variolarum symptoma constituat, cum sub variolarum legitimo decursu non adsit, sed ab errore motuum excretoriorum dependeat. *Sternutatio frequens* haud raro variolarum eruptionem comitatur, ne tamen eapropter essentialiter a variolis in se spectatis dependet, aut ad illas pertinet, sed variolarum symptoma saltem constituit, quatenus variolæ interiora narium obsident, atque in illis specialiter eruptionem moliuntur: unde signum constituit quod variolæ in naribus sint prorupturæ, cum materia illa acris sub excretionis motu narium involventem membranam nerveam vellicet ac stimulet, ita ut ab hinc per consensum nervorum teneriorum motus talis excussorius sequatur. Sub variolarum incremento & augmento, ordinarie accedunt *Dolores & Ardores* in cute, & quidem hoc tanto magis, quanto copiosius Variolæ cutim obsidere solent, tanto luculentiori indicio, quod hoc symptoma essentialiter ad morbum pertineat, & a gradu variolosæ efflorescentiæ dependeat: major enim exanthematum copia, de majore quoque materiæ acris excernendæ præsentia testans, cutim cum cuticula magis quoque afficit, ut sensum ab acrimonia inductum tanto intimius percipiat. Eiusdem conditionis existit *Faciei intumescencia*, sub progressu Variolarum ad suppurationem accedens: hæc enim essentialiter dependet ab elevatione pustularum, quæ sine copiosiore humorum affluxu penitus contingere nequit: ubi tamen notandum, hanc intumescenciam

faciei proportionatam esse, ad quantitatem variolarum faciem occupantium: unde non in omnibus idem supervenit gradus inflationis, quo minor enim variolarum, numerus præsto est, eo minor etiam adest gradus intumescentiæ; id quod in genere in toto corpore observare licet: siquidem ex aliqua etiam parte, intumescentiæ majoris aut minoris causam concurrentem constituit Plethoræ majoris minorve concursus. Ab eadem quoque causa dependet *Palpebrarum conniventia*, & temporarius visus defectus: quippe quod utrumque symptoma copiam variolarum specialiter palpebras ex utraque parte obsidentium pro fundamento agnoscit; eoque ipso testatur, quod non generaliter ad Variolas in se spectatas pertineat, sed a variolis certam hanc partem occupantibus vel non occupantibus dependeat.

§. XXVII.

Refertur quoque ordinarie ad symptomata substatu morbi accedentia, *Febris novum quasi augmentum*, & aliqualis exacerbatio, maturationem variolarum concomitans. Id quod utique ita se habet; cum enim sub variolarum maturatione, materia in pustulis inclusa mutetur ex tenuiore, in suppuratam, & hoc specialem quasi motum intestinum requirat, atque totum suppurationis negotium in parte solida sine inflammatione succedere nequeat, omnis autem inflammatio cum & sub febre contingens, sanguinis motum fortiorem tam intestinum quam localem supponat, non potest non tunc temporis febris aliquam pati exacerbationem: unde hoc symptoma ad essentialia morbi referimus, subinde tamen notando, quod non in omnibus individuis pari gradu obtingat, sed gradus differentiam ab individualibus circumstantiis accipiat. Sic enim sub paucitate variolarum suppurantium, tantus motus humorum necessarius non existit,

stit, quam sub majore illarum copia, & siquidem a dolorum acerbitate motus quoque humorum valdopere exacerbantur, ita pauciores quoque variolæ leviores causantur dolores minoremque producere possunt febris exacerbationem: hinc sane accidit, ut aliquando apud infantes leviter decumbentes hoc symptoma, æque ac reliquus febris generalis accessus minus attendatur.

§. XXVIII.

Non minimi momenti inter symptomata hujus morbi existit *Variolarum Depressio*, atque *Confluxus*: a quo Medicorum aliqui ansam ceperunt distinguendi Variolas, in distinctas, & conflentes, & semper has præ illis, deteriores declarandi. Dependet hoc Symptoma non essentialiter a morbo ipso, quippe qui satis frequenter absque illo feliciter decurrit, atque decurrere potest, imo debet, sed causam suam agnoscit in multitudine Variolarum, quæ cutim undiquaque obsidens, elevationem distinctam singularum variolarum impedit, cuticulam a cute solvit, atque in majorem pustulam attollit. Hujus symptomatis causa antecedens ut plurimum consistit in humorum nimia commotione orgasmica; quæ vel originem habet a Plethora generaliter præsentem, faciliusque commovenda: vel a Medicatione, aut regimine præposteris; quando v. g. sub conclavium exæstuatione, remedia calidiora & activiora pellentia propinantur, ad quorum classem merito referimus, myrrhata, fumariam cum suis præparatis, Tincturas Bezoardicas, Baccas Lauri, & Stercora varia animalium, equinum puta, atque ovillum, vini potum, atque injunctum positivum sudorem: his enim sanguis & humorum massa eximie exagitur, atque in motum intestinum rapitur; quo materia miasmatica in illa hærens simul tanto magis commovetur, expanditur, acrior & subtilior redditur, ut inde sub humorum ad pe-

ripheriam motu, major illorum fiat dissolutio, magna-
que & maxime molesta exanthematum copia emergat,
qua præsentē cutis in totum obsidetur, nec singulis pu-
stulis exurgendi spatium distinctum relinquitur. Id quod
aliquando accidit ab anni temporibus eorumque condi-
tione, humida nempe & calida, quæ sæpissime etiam cau-
sa existit impetuosa talis humorum commotionis, hujus-
que effectus; ut epidemicae quasi tales variolæ conflu-
entes inde proveniant: sicut etiam sæpissime nobis observa-
re licuit, quod hæc variolarum conditio, etiamsi neque
epidemice adfuerit, neque perversa medicatione produ-
cta fuerit, apud illos ægrotantes longe facilius accesserit,
qui sub tempestate pluviosa & præcipue simul calida, de-
cubuerunt, aut ubi maturationis tempore, vel versus il-
lud, tempestas pluviosa coincidit; & quod sicciore tem-
pestate semper convenientior sit variolis, præ humida.

§. XXIX.

Loco hujus modo citatæ confluxus variolarum, ali-
quando observare licet earundem, licet distinctæ fuerint,
corneam quasi *indurationem*, ut materia inclusa ad matu-
rationem non perveniat, neque variolæ rumpantur, sed
sub cornea facie persistant; quod, si solum in volis manu-
um, pedumque extremitatibus & plantis contingat, atten-
tionem non meretur, sed a crassitie cutis particulari depen-
det; si vero in aliis corporis locis, & quidem in plurimis
variolis contingit, indicium est haud sufficienter & debi-
tæ succedentis suppurationis, quæ haud raro per exter-
nam refrigerationem impeditur, ideoque satis frequenter
funesti eventus præsagium constituit. Fauces præterea
aliquando singularia experiuntur symptomata; præter e-
nim quod variolæ ipsæ fauces quandoque occupent, i-
psisque suppuratione molestæ sint: *Aphthæ* quoque super-
veniunt, magnumque incommodum causantur, & hoc qui-

quidem non solum apud infantes, quibus alias aphta solennes esse solent, sed etiam apud adultiores, quibus speciatim summam molestiam creant sub alimentorum & medicamentorum assumptione, præter quod ut plurimum mali moris existant, ulcerascendo fauces & oesophagum aggrediantur, summumque sæpius vitæ periculum inducant. Nec insolita est huic adfectui superveniens *Salivatio* aut *Ptyalismus*, aliquando summo cum impetu decubitus humorum contingens, simulque *Uvule relaxationem* producens; cujus symptomatis æque ac Aphtharum causam, quærendam atque ponendam esse putamus, in peculiari & individuali humorum congestione ad capitis confinia, quæ vel ex ætatis ratione, & hæmorrhagiarum prægressarum consuetudine dependet, vel a medicatione exæstimatoria, & sanguinem exagitoria producitur. Placet huius rei exemplum duplex illustrationis loco allegare: quorum unum observavimus in Serenissima Principissa Saxonica, annum ætatis 13. agente, plethorica, atque Variolis decumbente; quæ cum ab initio morbi Remediis expellentibus calidioribus myrrhatis, aliisque alexipharmacis sub regimine positive calido ad diem morbi sextum usque tractata fuisset, copiosissimis variolis obtinebat faciem obrutam, cum oculorum omnimoda conniventia & visus defectu, ad decimum sextum usque diem continuante, & sub valde molesto, variisque symptomatibus stipato decubitu, tandem variolas superabat, ut circa diem decimum quartum desiccari inciperent, escharæque crustæ successive deciderent, palpebris iterum dehiscantibus. Huic circa diei decimi sexti noctem, nihil tale opinantibus omnibus præsentibus simul & semel intra horæ spatium, tantus eveniebat humoris mucidi viscidioris, & instar albuminis ovi clari, decubitus atque affluxus continuus, ut ore aperto sedens humorem constanter effluentem

entem in pelvim excipere cogeretur, & quidem sub ad-
 jumento lenioris injectionis Infusi Thée per syringam, pro
 diluendo humore ægram quasi suffocante. Hic fluxus &
 affluxus summo sui gradu durabat per sex horas sine om-
 ni intermissione; quibus elapsis, & in usum vocata
 revulsione per Laxans atque Clysterem, successive qui-
 dem minuebatur, verum ad quartum usque diem persiste-
 bat, ubi tandem penitus cessabat.

§. XXX.

Alterum exemplum constituit itidem Illustrissimæ
 profapiæ Virgo sedecim circiter annorum, cui variolis de-
 cumbenti, a Generosa quadam familia Arcanum aliquod
 remedium mittebatur pro defendenda ab insultu vario-
 larum facie, sub promissione certa, quod, si mox ab ini-
 tio illud adhiberetur, facies a variolis plane immunis sit
 mansura, eoque ipso fovearum proventus ac metus quasi
 sit deridendus. Consistebat remedium illud in applicati-
 one Olei Lini probe calefacti, cum linteis aut charta sa-
 charata applicatione ad plantas pedum, eoque sub con-
 stanti repetitione continuanda, donec eruptio variolarum
 absoluta fuerit. Adplicabant agnati hoc remedium tan-
 quam probatæ fidei, (contrarium licet nobis præfagien-
 tibus) maxima industria, diu noctuque calefactionem O-
 lei repetendo: ast effectus haud respondebat promisso;
 maxima enim sanguinis & humorum sequebatur commo-
 tio ad caput, ita ut, (quamvis in reliqua cura tempe-
 ratissima adhibuerimus remedia) facies & caput ma-
 xime sanguine turgesceret, rubore perfunderetur,
 sanguis ex naribus satis copiose stillaret, & va-
 riolæ magna copia in facie efflorescerent. Circa di-
 em undecimum, stantibus in summa suppuratione Vario-
 lis, accedebant aphthæ, tanto impetu, ut trium horarum
 spatio tota faucium cavitas una cum oris labiis ita ob-
 sessæ

sessæ essent , ut ne spatium quidem pro acu impungenda liberum maneret. Eodem tempore cum aphthis simul ingruebat perpetuus ptyalismus, qui omnem somnum turbabat ac impeditum reddebat, in quartum usque abhinc diem durans, quo elapso tandem remittebat, simulque aphthæ cedere incipiebant: e quibus procul dubio patescit, hæc oris symptomata non ad essentialia morbi pertinere, sed ortum suum a causis occasionalibus ut plurimum capere: quorsum aliqui Practicorum non sine causa etiam referre solent antecedaneum forsan Mercurialium usum, a quibus sub morbo talis effectus sequi possit. Placet tamen hac de re contrariam observationem satis curiosam hic inferere. Ante aliquot abhinc annos casu contingebat, ut foemina, Sutoris cujusdam uxor, Medicum quendam nunc defunctum consuleret tam de propria corporis infirmitate, quam de infantibus annuo tempore laxandis atque purgandis. Exhibebat Medicus ipsi Morsulos purgantes & quidem mercuriales, (de quibus tamen certo affirmare non possumus, an ex Mercurio dulci, an vero ex Turpetho minerali confecti fuerint) sine certo quodam præscripto utendi ordine, simpliciter jubens, ut per aliquot dies mane certam eorundem dosin secundum ætatis diversitatem caperent; posthabita omni debiti regimini præscriptione: Quid fit? Mater cum infante ætate minimo, qui mammas adhuc emulgebat maternas, incidit sputationem frequentiore, nescientes unde hoc proveniat, neque eventum curantes: quamobrem nulli regimini curatori addicti, aërem frequentabant, omnique genere ciborum vescebantur. Grassabantur interim Variolæ, a quibus infans, postquam per aliquot dies salivationem perpeffus erat, sub symptomatibus & signis solennioribus etiam corripiebatur: en! quam primum hic motus febrilis variolosus inceperat, mox subsistebat in to-

tum omnis salivatio, quæ in matre satis lente continuabat; erumpebant Variolæ, quæ debito quoque atque legitimo more succedebant, maturescebant, ac desiccatae decidebant. Paucis post diebus elapsis sponte iterum recurrit pristina apud infantem salivatio, & quidem majore impetu quam antea factum fuerat, funestoque eventu: post duos enim tresve dies, macula cerulea nigricans, sphaceli testis medium linguæ occupabat tenellæ, qui intra nyctimerum totam linguam penetrabat, miserumque infantem e vivis sustulit.

XXXI.

Alvi siccitas & strictura positiva ordinaria quoque est in hoc morbo statim a principio, & multoties per multos dies continue durat, ut dierum quatuor, sex, octo, imo plurium spatio alvum non deponant: id quod dependet a motuum directione a centro versus peripheriam; cum enim pro exanthematum exclusione, eorumque sub cute sufficiente & plenaria detentione humores ad glandulas cutaneas ferri debeant, & quidem in paulo majore quam ordinaria quantitate, necessario circa glandulas intestinales parcior humiditatis confluxus contingere debet; & quidem hoc merito, ne forsan motu ad interiora vergente, materia variolosa intus detineatur, aut a peripheria retrocedat, & partibus internis nerveis nobilioribus gravissimum damnum acceleret; & convulsionum causa existat, hæ enim partes minime omnium hancce materiam ulcerosam acrem tolerare possunt, quin tota oëconomia animalis inde turbetur. Sicut autem alvi obstipatio in morbi initio, & ad desiccationem variolarum familiarior esse solet; ita hæc subsequente, aliquando, sed paulo rarius, obtingit alvina excretio subcruenta & saniosa, quæ ordinarie testimonium præbet, aliquot variolas in primarum viarum canali fuisse, quæ nunc ruptæ saniem fundunt, & nisi

nisi modum excedat hæc excretio, positive nihil mali post se trahere solet. *Fovearum tandem vestigia* ultimum quasi constituunt symptoma, quod instar consecrarii variolas comitatur: de quo notandum, quod utique ad morbum pertineat ejusque essentialia symptoma constituat: etiamsi enim haud pauci ægrotantium reperiantur, qui citra fovearum relictionem variolas superarunt, ideoque dici posset, quod essentialiter a morbo non dependeat; tamen eo ad minimum sensu ad morbum pertinet, quatenus ab exulceratione facta ordinarie fibræ partis exulceratæ consumuntur, unde cicatrices & vestigia ordinarie remanent, ideoque foveæ præsentis semper de prægressa exulceratione profundiore cutis testantur: hæc enim quatenus levior aut profundior fuit, a majore materiæ suppuratæ acrimonia, aut insufficiente variolarum elevatione, vera & unica fovearum causa existit: quamvis aliquando occasionaliter scalptiones manibus factæ, haud parum ad profundiorum ulcerationem cutis, foveasque producendas contribuant.

§. XXXII.

Prognosis nostri adfectus se dividit in generalem, & specialem: quarum illa tam a priori, quam a posteriori declarat, affectum haud periculo vacare: si enim rationem consulamus, illa sane dicitur, hunc nostrum affectum ex multis capitibus periculosum esse posse. Materiam enim expellendam si consideramus, illa causticæ est indolis ad ulcerationem semper tendens, qua de causa illius diuturnior detentio, aut retrocessio, circa partes internas nobiliores ac teneras, si ibi effectum ulceratorium ederet, inevitabile vitæ periculum promittit. Quod si ab experientia & a posteriori rem adspiciamus, sane in omnes notissimum est, febres exanthematicas & continuas, præcipue, quæ ad inflammatoriarum classem inclinant,

periculi plenas esse, & hanc nostram febrem exanthematicam ita comparatam esse, ut semper, etiamsi in genere satis benigna existat, tamen aliquæ ipsa decumbentes personæ, facili negotio per illam e vivis eripiantur: ne dicam, quod, quando paulo maligniorem induit indolem, maximas quoque strages in genere humano edat. Specialior Prognosis fundata est in diversis circumstantiis morbum comitantibus, vel ab ætate, temperamento, sexu, vel a specialibus symptomatibus, desumendis, quam nunc in sequentibus debito ordine prosequemur.

§. XXXIII.

Ætatem quod spectat in Variolis, ejusque in prognosi considerationem; notissimum est ætatem infantilem & puerilem non modo magis subjectam esse variolis, præ adultiore & provectiore; sed variolas morbum infantilem eam quoque ob rationem dici, quod hæc ætas feliciter magis easdem superet, quam provectior, & quotidiana experientia testetur, ordinarie quasi, numero pauciores infantes, quam adultos ipsis succumbere. Hinc variolæ si ætatem adultiorem corripiant, pro morbo incongruo habentur, cum congrui titulum gerant apud infantes: neque deficiunt rationes hujus prognoseos; adsunt enim in pueris copiosi humores lymphales, quibus materia excrementitia ad cutim propellitur, adest ordinarie, ad minimum in comparatione, laxior habitus corporis, qui neque eruptionem exanthematum impedit, neque suppurationis tempore tantis doloribus afficitur, qui spasmos vehementiores producere possunt: nec tanto, imo ut plurimum nullo afficiuntur animi angore de vitæ periculo in genere, vel de fovearum remansione in specie; quæ circumstantiæ omnes, cum in ætatem provectiorem haud facile cadant, huic hunc morbum graviorem faciunt, ideoque majus indicant periculum. Quo provectior itaque ætas præsto est;

est; eo magis periculum imminet ægris, tam ob strictiorem corporis habitum, quam ob animi morales angores fere inevitabiles, a quibus motus excretorii mirum in modum turbantur alterantur. *Temperamenta* quod attinet, communis prognosis esse solet, quod humidiora & succulentiora gravius decumbant præ sicciorebus & macilentis, verum non possumus huic asserto in totum; tanquam absolute certo, adhærere; cum frequentissime observandi occasionem habuerimus, humidiora subiecta melius faciliusque evasisse, quam sicciore; si modo legitime tractentur. Utraque enim subiecta suas habent difficultates, siquidem in sicciorebus eruptio variolarum paulo difficilior est, nec non suppuratio majoribus doloribus stipata existit; propter fibrarum cutanearum majorem tensionem & sensibilitatem; qua humidiora corpora tanto gradu non gaudent; e quo fundamento etiam sicciore conditionis personæ majorem incurrunt metum accessus faciliore convulsionum. Humidiora tamen subiecta succique plena, graviora tunc patiuntur symptomata, & graviori periculo subjiciuntur, quando methodo calidiore, per remedia humores valde commoventia & regimen positive calidum, tractantur: tunc enim copiosæ subjiciuntur, imo nimie variolarum efflorescentiæ, quæ postmodum depressionis, confluxus, deficientis debite suppurationis, aliorumque funestorum symptomatum fundamentum præbet.

§. XXXIV.

Nec possumus quin anni tempora & tempestates in considerationem trahamus. Observavimus sæpius, æstatem in genere præ tempore autumnali, & vernali magis favere feliciore variolarum successui, cum enim tempore æstivo mutationes aëris ac tempestatis non adeo sint solennes, quam tempore verno & autumnali, æquabilior manere potest sanguinis & humorum per cor-

pora motus atque circulus, quippe quæ quoad partes solidas & fluidas, ab illis variis aeris vicissitudinibus maxime & sensibilibiter alteratæ, varias quoque patiuntur, tam excretionis periphericæ variationes ac vicissitudines; quam humorum in qualitate & motu intestino alterationes: quodsi autem in specie æstivo quoque tempore aliquando similes occurrant variæ vagæque mutationes, præcipue ad insignem humiditatem cum calore inclinantes, sane tum a solo tempore anni parum utilitatis spondemus in cura variolarum, cum semper & omni tempore humidior tempestas minus accommodata sit variolis, sed sicca ordinarie feliciorum successum præcipue respectu suppurationis promittat; & frequentissima nobis suppeditata fuerit occasio, ubi deprehendere licuit, quod variolæ sub tempestate humida, quasi indubitate majores post se reliquerint foveas, cum satis probabile, & in superioribus jam evictum sit, humidam aëris conditionem, (præsertim simul calidam) materiæ peccantis majori & intimiori commotioni favere, atque hoc ipso eandem ad majorem acrimoniam causticam disponere. *De Piasibus Lunæ* apud aliquos viget sententia ad minimum vulgi, quod aliquid faciant ad graviolem aut leviolem variolarum decursum; quasi nempe Luna crescente in majore copia efflorescant variolæ, atque decubitum ægrorum faciant graviolem; decrecente autem Luna utrumque non adeo sit metuendum. Nos, cum talia ad historiam facti pertineant, & maximè primo in simplici veritate facti certa esse debeant, si prognosin inde formare velimus, haud simplici vice ad hanc circumstantiam attendentes, aliquid veri quidem subesse deprehendimus; dum varii ægrotantes sub eadem medendi methodo, hanc differentiam confirmarunt; verum, cum non semper in Medici potestate positum sit circa tales circumstantias in omnia
alia

alia minima accidentia ut inquirat, & causæ concurrentes ad eundem effectum conspirantes variæ esse possint, sufficiat hanc circumstantiam allegasse, eamque ulteriori observationi relinquere, ne forsan sub adstipulatione minus fundata, in re incerta fallaciam causæ non causæ commisisse videamur.

§. XXXV.

A *Sexus* diversitate in se spectata specialem Prognosin, circa feliciorum, aut magis funestum Variolarum successum atque eventum formari haud posse putamus, cum sola sexus differentia huc parum conferat, nisi ad specialissimos casus animum adplicemus. Ita v. g. in sexu sequiore occurrit status graviditatis, qui utique maius in cutit periculum, propter metuendum abortum, sicut enim gravidæ sub omnibus acutis & exanthematicis febribus in genere maiori subiiciuntur periculo, ita hic quoque talis status ut morbus quasi complicatus est considerandus; quapropter, si forsan abortiva foetus exclusio cum sanguinis lochialis repentina profusione accederet, sane gravissima motuum expulsivorum turbatio metuenda esset, cum virium prostratione, nec quidquam facilius accidere posset, quam exanthematum retrocessio, cum convulsionum accessu. Sic Mensium quoque excretio, solennis existens sequiori sexui quamprimum pubertatis terminum transcendit, dubiam reddere potest prognosin: quod si enim nec tempore, nec gradu legitimo, respectu periodi menstruæ accedat, turbulentorum Naturæ motuum testis existit, a quibus nihil boni sperare licet: si vero legitime etiam menstruo tempore eveniat, tamen si largior fuerit, motus a peripheria ad centrum revocare valet; & pro diversitate temporum morbi vel variolarum eruptionem impeditam reddere, vel earundem retrocessionem inducere potest. Quando autem neque ordi-

nem

nem periodi, neque gradum evacuationis, vel impetu, vel quantitate, vel tempore durationis transcendit, in corporibus præcipue plethoricis nullum positivum quidem affert damnum, quin potius faciliorem promittit successum negotii variolosi, quale quid ante aliquot annos in Generosissima virgine viginti annorum, cui cum variolarum eruptione, legitimo menstruo tempore simul Menses placide & blande erumpebant cum multo deliriorum æstusque febrilis levamine, observare licuit: id quod etiam testatur Dolæus de Principissa Nassovica, Encyclop. Med. L.IV.p.789.

§. XXXVI.

Symptomata specialiora fundamentum Prognosticos specialis suppeditantia sunt varia, partim efflorescentiam ipsam & exanthematum conditionem propriam, partim varii generis excretiones supervenientes, partim alias quoque res accessorias respicientia. Variolas ipsas quod attinet cum illarum efflorescentia, in genere notamus, omnem variolarum eruptionem placidam, modestam, tempore critico & ordinato fientem optimam esse: cuius signum est eruptio intra tertium & quartum contingens diem, quæ ut plurimum cum duplici Nycthimero terminatur, & successive ad finem pervenit. Ex opposito autem malam promittit Prognosis eruptio Variolarum, quæ vel nimis præcipitanter, vel nimis sero contingit. Mali ominis existere præcipitanter eruptionem declaramus; ubi Variolæ simul & semel maxima copia protruduntur, ut plurimum enim Natura vires motrices in principio nimium impendens, postea sub ulteriori decursu iisdem destituta, succumbit, nec exanthemata locum suum tenent, sed facillimo negotio, gravissimo ægrorum damno, ad interiora retrocedunt. Quando autem nimis tarde erumpunt, & ad diem septimum vel ulterius efflorescere pergunt, metuendum est, reliquias materiæ variolosæ in massa

sa humorum diutius hospitantes maiorem ipsi afficere labem, & corruptionis maculam, qua mixtio tandem dissolvitur; & acrem illam materiam ad viscera nobiliora & teneriora deponi, ibique tragoediam suam ulceratoriam in vitæ perniciem cudere posse: ne dicam quod Variolæ tarde erumpentes eandem requirant per totum tempus circumspeditionem & attentionem in regimine, quam primæ exquisiverunt, easque retrocessione pariter funestas esse quam priores. Præterea in genere pro certo habemus variolas magna copia ægros obsidentes maiore semper periculo gaudere, quam si sparsim & modeste, sufficienter tamen erumpant, nec unquam observavimus, quod ex paucitate Variolarum in se spectata ullus ægrotantium mortuus fuerit, cum e contrario plurimi illorum quibus abundanter & in excessu effloruerunt, pereant ac moriantur; imo cum Sydenhamio adfirmare audemus, totius rei cardinem & felicis eventus consecutionem, (quantum ex arte fieri potest,) in tempestiva & circumspecta præoccupatione copiosæ & nimis eruptionis consistere.

§. XXXVII.

Mali ominis quoque signum est, quando Variolæ inconstanter prorumpunt, ita ut mox erumpant, moxque iterum recedant, interea enim perditur tempus, & conteruntur vires, ut debito ac iusto tempore haud ad maturationem ac desiccationem perveniant: dependet autem hæc inconstans eruptio ut plurimum a regimine patientis inquieto cui potissimum subjiciuntur, quando vel conclavibus calidioribus, vel remediis exæstuantibus, ad incontinentiam ducuntur, ut immorigeri evadant, lectulos & integumenta abjiciant, & refrigerio admissio eruptionem exanthematum æqualem impediunt; quibus sub circumstantiis ordinariæ ita defatigantur, ut postmodum

vires pro sustinendo morbo non sufficiant. Quo magis Variolæ post eruptionem in altum ascendunt, & rotunditatem circumferentiæ suæ secum ferunt, eo semper sunt meliores bonæque notæ, distinctionem enim exanthematum denotant, felicemque suppurationem, & ceteris paribus minorem de foveis metum incutiunt: quando autem sessiles evadunt, & in medio altitudinis suæ deprimuntur, ita ut foveam constituat depressio, semper sunt pejores, & raro ad veram maturitatem & suppurationem perveniunt. Notandum tamen est, Depressionem hanc & foveæ conspectum non intelligi debere de illo punctulo depresso, quod statim primo eruptionis die aut altero in omnibus Variolis apparet, hoc enim semper adest, parvum in apice pustularum existit, & nullum periculum infert, sed de illa Depressione majoris ambitus atque momenti, quæ post elevationem jam factam circa maturati-
onis tempus accidit, & retrocessionis, si non totalis, tamen aliqualis index existit. Longe pejor adhuc est hæc Depressio, quando in medio suo punctum quasi lividum nigricans conjunctum habet: aut, quando inter reliquas variolas apparenter bonas hinc inde sparsim aliæ cœrulei aut nigricantis coloris adparent, quas vulgus die Tod-
ten-Pocken appellat; utrumque enim conjunctæ summæ malignitatis signum constituit, & ordinariè sine excepti-
one ferme Lethalitem indicat.

§. XXXVIII.

Ad variolarum conditionem quoque pertinet illarum *Distinctio & constuxus*: sunt itaque Variolæ plane distincte provenientes semper boni ominis; quo plus enim spatii inter singulas variolas intercedit, eo plus & melius extolluntur in altum & ad debitam perveniunt maturationem, nec adeo facile foveas post se relinquunt. Confluentes vero variolæ semper periculi sunt plenæ, dum
enim

enim nimiam variolarum copiam sibi invicem propinquarum pro fundamento habent, dolores, inflammatorios ardores, cum spasimis producant, præprimis in manibus, pedibus, aliisque partibus, quibus tendines potissimum subiacent; a quibus stricturæ & materiæ retrocessio, cum convulsionibus internis & externis procedunt. Unde quoque est, quod liquor in eiusmodi variolis contentus ad debitam maturationem non perveniat, sed ut plurimum pustulæ transparentes instar pelliculæ pisorum detractæ appareant, nec flavescant, & communiter multæ in unam majorem coeant, ac si ad maturationem aliquando pertingant, certissime foveas indelebiles post se relinquunt. De reliquo melioris notæ existunt Variolæ, quando non modo distinctæ sunt sed singulatim quoque rubeum circulum aut ambitum in sua basi habent: sicuti enim tota variolarum eruptio & exclusio, æque ac illarum suppuratio absque sufficiente & debito sanguinis appulsu ad cutim absolvi feliciter nequit, ita circulus ille rubeus in basi hunc sanguinis concursum designat, & quamdiu constans ille existit, bonum boni successus signum affert: quando autem ambitus eum reliqua cute substrata pallet, indicium est minoris sanguinis affluxus, metumque merito incutit, vel de insufficiente omnis materiæ peccantis exclusione, vel de facili materiæ excretæ retrocessione. Necessè tamen est, ut ille rubor boni ominis non sit nimius, aut obscuri cœrulascentis coloris; quippe quod inflammationis nimix, & metuendæ sphacelationis haud obscurum indicium esset.

§. XXXIX.

Ab Excretionibus variis Variolis supervenientibus, variæ quoque Regulæ prognosticæ desumuntur, de quibus nunc ordine erit dicendum. Prima itaque sit *Narium Hemorrhagia*, quæ aliquando Variolarum eru-

ptioni supervenit, aut illam antecedit; circa quam notandum erit, illam neque semper & absolute bonam, neque semper & absolute malam esse deprædicandam, sed prognosin diversimode esse instituendam. Quando itaque in primo morbi principio Variolarum eruptionem antecedit, vulgus illam bonam judicare solet, spe fretus, minorem hinc sequi variolarum copiam, quod exprimere solet in vernacula, die Patienten blutheten viele Pocken weg: quod tamen non semper spei respondet, dum utique satis frequenter contrarium contingit, neque hoc sine ratione; cum enim hæmorrhagiæ tales statum plethoricum, vel ad minimum plethoram commotam & sanguinis congestionem ad caput pro fundamento habeant, hæmorrhagia simpliciter talis pauciores variolas efficere nequit, nisi quantitate proportionata contingat. Interim a posteriori observatio multiplex docet, infidum ad minimum esse hoc judicium: vel enim si status admodum plethoricus adsit, testimonium nimix commotionis sanguinis & humorum inde resultat, unde metus quoque nimix exanthematum eruptionis, huiusque inconstantis successus subest. Aut, si eximius status plethoricus non præsto sit, larga tamen sequatur narium hæmorrhagia, facile eruptionem retardat & impeditiorem reddit, materiamque excernendam in corpore delitescere sinit, vires præterea prosternit funestumque successum inducit. Multo magis autem ancipitis eventus, imo funesti exitus est, quæ tempore maturationis, largiori profluvio accedit, hæc enim facillime exanthematum retrocessionem, cum lipothymicis & convulsivis pathematibus producere potest. Etiam si quoque parcior, & respectu quantitatis, exanthematibus ipsis fatalis non sit; tamen minus secura est, dum de sanguinis congestionem ad caput, hincque facili ipsius circa caput, restagnatione, & inde pendentibus deli-

delirijs phreniticis, metum justissimum incutit; a quibus per indirectum refrigerationes, & variolarum retrocession-
nes ortum perquam facillime capere possunt.

XL.

Diarhœæ variolis supervenientes, præsertim torminosæ, vehementes, ac frequenter recurrentes, semper sunt periculosæ, sive Eruptionis, sive Maturationis tempore eveniant: illo enim eruptionem impediunt, hoc vero retrocessionem inducunt. Contingunt tamen aliquando circa summum maturationis tempus, & siccessentibus jam Variolis, Deiectiones cum materia saniosa aut purulenta, quæ nisi modum excedant, sed bis aut ter sese excipiunt, haud mali ominis existunt, sed variolarum intus ruptarum signum esse solent: quando autem nigræ, foetidæ, multumque cruentæ existunt, tunc signum sphacelationis secum ferentes, funestum prædicunt eventum. Nec minus infantibus lactentibus magis familiaris est major alvi laxitas, & apertio quotidiana, quæ, si modo torminibus & spasticis motibus non stipata fuerit, periculum non affert, aut mali ominis existit: neque tamen negligi debet, sed utique Medici attentionem requirit, ne nimia fiat, si enim quotidie binarium numerum excedat, suspecta facile erit. Semper enim melius est alvum clausam esse per aliquot dies, quam fluidam & laxam: quamvis neque timorem concipiamus, si quotidie, aut alternis diebus semel alvus aperiatur. Ita nobiscum quoque sentiunt alii celebriores Practici, v. g. *Doleus* in *Encycl. Med.* dicens: In genere alvum adstrictam habere præstat, quam fluidam: nec minus *Illustris Noster Hoffmannus* inter symptomata Variolarum malignarum *ao. 1698.* grassantium, earumque malignitatem declarantia notanter recenset copiosam Seri per alvum excretionem: & *Beatus Nenterus* ait; *Diarrhœæ in principio*

*Variolarum earum excretionem impediunt, & Alvi ad-
strictio nunquam non in variolis melioris est conditionis,
quam eiusdem nimia laxitas. Diarrhœæ tamen matura-
tionis tempore contingentes, in qua materia quasi puru-
lenta, cum squammulis excernitur, si moderate succedit,
non adeo est reformidanda.*

§. XLI.

Aliæ excretiones si iungantur exanthematicæ v.
g. Petechiæ, aut Purpura, summi periculi indicium exi-
stunt; quamquam enim aliquando unum aut alterum in-
dividuum sub tali rerum statu, magno labore feliciter e-
vadat, nullatenus hanc ob rationem periculum deficit,
quin potius plurima illorum succumbant: indicium enim
est majoris malignitatis, & morborum complicatorum,
quorum unus sæpe sufficit solus pro abbrevianda vita:
tanto deterioris autem existunt notæ hæc exanthemata,
si vel copiosius adsint, vel coniunctim; vel petechiales
maculæ loco rubedinis floridæ, cœruleo, livido, aut ni-
gro; & purpura, albo gaudeant colore. Nec multam
& largam Diuresin modum excedentem, pro bona habe-
re possumus, quoniam de copioso confluxu materiæ acris
causticæ ad renes testatur, quæ stimulando acriter hanc
nimiam excretionem proritat: unde plus simplici vice sub
nimia tali diuresi variolas retrocedentes, & cum convul-
sionibus mortem inducentes vidimus, eoque ipso confir-
mati sumus, omnes excretionum per interiora fientium
ex stimulationes maximopere esse evitandas, cum materia
illa acris in morbo præsentè obvia, longe felicius & sine
damno per ignobile cutis colatorium excernatur, quam
per ullum aliud.

§. XLII.

Quando aliorum morbosorum adfectuum com-
plicationem patiuntur Variolæ, semper sunt periculosæ,
præ-

Præcipue si graviores talesque fuerint morbi, qui per se periculi pleni & fontici sæpissime existunt: cujus generis sunt pectoris infarctus & Catarrhus suffocativus in humidioribus subiectis; aut Dentitio difficilis in infantibus sicioribus. Sub illo enim, quocunque tempore ante exsiccationem variolarum accidat, indicationes curatoriaæ eo tendunt, ut materia pectus obruens cito & vegete per alvum subducatur, id quod Variolarum curæ tunc temporis e diametro contrariatur. Hæc vero, etiamsi sola adsit, ordinarie & fere semper convulsiva & epileptica symptomata comites habet, quæ tanquam Variolis solis quoque familiaria, in tali casu reduplicantur & accumuluntur, ita ut ipsis Infantes tanto facilius succumbant, licet ex Variolis ipsis sibi relictis adeo magnum periculum ipsis non immineat. Ubi tamen in mentem incidit, nos aliquoties casum in terminis habuisse, & observasse, quod molimina dentitionis ante Variolarum invasionem per tempus jam præsentia, supervenientibus variolis & Morbillis cessaverint, donec variolis penitus superatis, Natura priores iterum motus susceperit. *Motus convulsivi & epileptici*, si in morbi initio ante exanthematum eruptionem eveniant, molesti quidem sunt multumque angorem adstantibus magis quam ægris causantur, sed ordinarie si res bene cedit sub variolarum eruptione sponte quasi remittunt, nec ullum damnum morbi decursui adferunt, quin potius secundum multiplicem, & aliorum, & propriam observationem, eruptionem ipsam facilitent. Si vero post eruptionem accedant, aut recurrant pessimi omnino existunt, dum ut plurimum post animi pathemata perpeffa, aut externum refrigerium, & hinc orientem variolarum retrocessionem oriuntur, & vitæ periculum summum indicant.

§. XLIII.

Quo gravior est sub variolis *Febris*, & quo magis
ad

ad inflammatorias inclinare videtur, eo deterior res est, præsertim si eo tempore adhuc duret, quo secundum rerum naturam remittere deberet, & variolæ jam ad declinationem vergunt, tunc enim de viscerum nobiliorum inflammatione funesta suspicionem præbet justissimam. *Deliria* atque *Vigiliae*, quamvis in se spectatæ ad variolarum decursum parum faciant, tamen per indirectum illum turbare possunt; dum, sicut præterea de stasi inflammatoria circa cerebrum metum inferunt: ita sub diuturniore duratione inquietudinem ægotantium, cum refrigerationibus corporis, cum retrocessione variolarum hinc metuenda, facili negotio producant. *Intumescencia faciei* & extremarum partium variolis obfessarum, quæ tempore suppurationis ordinarie accedit, bonæ notæ est, si proportionata existit, nec nimis cito ante suppurationis perfectionem evanescit; nimia enim sicut inflammationis excessum cum dolorum acerbitate arguit & sequitur ita ipsius defectus, defectum quoque sufficientis suppurationis indicat, & utraque mortis præsagium esse solet. Affectus somnolenti, comatosi, aut lethargici, ut & lipothymici, cum stasi humorum in capite magnam virium debilitationem arguunt, cum eventu funesto. Respiratio difficilis anxiosa, & anhelitosa, cum voce rauca, sicut in aliis continuis aut exanthematicis malignis febribus funesta esse suevit, ita non minus in variolis talis existit, præsertim si singultuosa symptomata comites habet. Ultimo tandem loco nec prætereunda est observatio Vulgi, quod nempe iis, qui licet satis copiose variolas experti sint, sub plantis pedum tamen plane nullas habuerint, periculum novæ invasionis imminet atque superfit; illi autem quorum plantas variolæ occuparunt impostero ab illis immunes sint: quam observationem, licet non pro absolute & infallibiliter vera agnoscere velimus, tamen nec
pro

pro absolute falsa deprædicare possumus; cum aliquoties ad minimum de ejus veritate generali edocti simus. De reliquo hæc observatio illis levamen afferre potest, qui variolis sub plantis dotati fuere, ut postmodum intrepidi sint animi, nec facile meticulosa impressione sibi ipsis noceant.

§. XLIV.

Hiscæ ita præmissis & pertractatis, nunc ad Methodum medendi nos accingimus, eamque in ratione & experientia fundatam suppeditabimus; de qua dubium quidem moveri posset; an methodus generalis in tali quem descripsimus morbo tradi possit universalis, omnibus ægrotantibus competens & applicabilis, cum tot & tantæ differentiæ individuorum, symptomatum, & circumstantiarum ponderandarum occurrant, ut circa singulos fere ægros speciali quasi opus sit methodo, & judiciofa discretio Medici requiratur, num uni idem quod alteri competat aut noceat: ad quod tamen paucis respondeamus; Methodum utique generalem, Morbo essentialiter competentem secundum rationis & experientiæ leges semper applicabilem præscribi & ordinari posse, non obstante, quod in singulis quasi individuis respectu symptomatum, ætatis, temperamentis diversorum, circa ordinem, tempus, gradum applicationis methodi, selectum magis accommodatorum remediorum, eorumque dosin, aut continuationem, judiciosus esse debeat Medicus, ut modo aliquid addere, modo subtrahere possit & sciat; siquidem hoc in omni morbo ab ipso exigitur. Cum itaque in antecedentibus expositum sit, Materiam variolosam non esse crassam, sed subtiliorem halituosam miasmaticam; sub effluviis communicabilem: ejus indolis ut semel cum humoribus in motum redacta corruptionem ulcerosam post se trahat & in solidis partibus producat:

eamque nullo modo in corpore corrigibilem existere, sed unice per secretionem & excretionem, sui eliminationem requirere & admittere; ex his præmissis in quotidiana observatione fundatis, sane optimo jure conclusionem sequi putamus, 1. quod Materia subtilis halitiosa per organa crassiorum excretionum haud congrue excernatur, sed subtiliorem quoque excretionis modum requirat: 2. quod propter ulceratoriam qua semper gaudet indolem nequaquam diu in humorum latifundio manere, aut ad viscera interna nobiliora deponi debeat, ne illis læsionem ulceratoriam, oëconomix animali maxime nocivam inducat: sed 3. quod potius per cutim eiusque peripheriam, tanquam partem ignobiliorem, & materiis subtilioribus halituosis excernendis magis idoneam ac aptam optime e corpore eliminari possit. Prima & principalis itaque Indicatio a Medico observanda necessario consistit, in Eruptionis & efflorescentix Variolarum justa, debita ac tempestiva vel conservatione, vel facilitatione, promotione ac moderatione: cui alteram jungimus, symptomatum accidentium quam possibilem sublevationem, & mitigationem, aut tempestivam Præoccupationem.

§. XLV.

Sub primæ indicationis commendatione duplex indigitamus Medici officium circa Variolarum eruptionem observandum, unum, quando Natura suo officio rite fungitur: alterum quando hæc deficit, aut errorem in gradu committit. Ubi itaque ipsa Natura debite ac legitime agit in exanthematum expulsionem, & neque defectu, neque excessu motuum peccat, sed variolæ debito tempore, ordine, & gradu, critice, placide & tempestive erumpunt, suamque eruptionem continuant, ibi Medicus neque promotionem, neque moderationem eruptio-

nis intendat, sed soli placidæ eruptioni variolarum conservandæ, studeat: id quod fieri poterit solo regimine temperato, blande calido, omnem refrigerationem positivam excludente, ita ut magis efflorescentiæ impedimentum præcaveat, quam ipsius promotionem curet; ubi enim sufficienter & ordinate agit Natura, ibi artis auxilio in tantum non opus est. Cum autem haud semper omnia ita sponte in hoc negotio succedant, ut plane nihil circa naturæ operationem sit desiderandum; & facilimo negotio excessus in motibus expulsois, etiam a causis occasionalibus, occurrat, omnium maxime a Medico requiritur officium Moderationis debitæ atque legitimæ: antea enim jam indigitatum est, plurimos variolorum ex abundantia, pauciores longe, ex paucitate exanthematum succumbere, unde sane ratio suadet, eo maxime studendum esse, ut copiosa & nimia Variolarum eruptio præcaveatur. Huc tendit Sydenhamii, aliorumque hunc sequentium consilium, quod ægri ante tertium aut quartum diem non sint lecto affigendi, ne calore præpostero humores nimium exagitentur, & variolæ funesta copia erumpant. Monemus etiam ex nostra parte fideliter, primis statim morbi diebus, ubi signa imminentium variolarum manifesta, aut probabilia adsunt, abstinentum penitus esse ab omni calore externo conclavium atque lectulorum eximio, cum nihil deterius esse possit, quam hoc modo sanguinis orgasmum concitare, & eo ipso ad miasmatis morbofi maiorem expansionem, subtilisationem, & exaltationem symbolum conferre: longe minus concedenda esse alexipharmaca calidiora, Myrrhata cum vinosis propinata, volatilia, Urinosa, Bezoardica: quorsum quoque referimus euporista illa remedia vulgo usitata, ex Aqua Fumariæ, Semine Nasturtii, aut Stercore equino, vel ovillo, quæ communiter cum Vino-

rubro propinari solent. Tristissima enim, eaque nimium proh dolor cognita observatio docet, ordinarie illorum usum tantam expulsionis vim exerere, ut deinde moderatio eruptionis sit impossibilis, & quasi sine exceptione plurimæ Variolæ confluentes hinc oriantur: ut sane optandum esset, lege publica talium evporistorum usum e cura variolarum proscribi. Cum autem Sydenhamii consilium, quoad intentionem quidem bonum, non semper ex assè quadret, aut applicabile existat, dum Medicus quidem, si semper præsens esset, variis incommodis refrigeratoriis actualibus prospicere posset, quod tamen ab adstantibus non semper ea cura & sollicitudine peragitur ut res postulat, nec omnes sine exceptione ægri propter febrim, viriumque jacturam extra lectos & in orthostadia detineri queant, consultius in genere observavimus omni tempore, præcipue ubicunque notorie febris concurrat, si ægri quidem lectulis concedantur, & blande ad exclusionem positivæ frigoris tegantur, per primos vero tres quatuorve dies, remedia fixa diapnoïca, & nitrosa, cinnabarina, in usum trahantur, atque his simpliciter, vel in forma pulverum, vel adiectis Aquis temperatis Ceras. fl. Tilix, Samb. Chærefolk: in forma Potiunculæ Syrupo Acetosit. Citri, vel Rub. Id. edulcorandæ, cura continuetur & adornetur, donec ipsa Pustularum eruptio blanda & placida in conspectum veniat.

XLVI.

Procedente ita Variolarum eruptione, nequidem opus habet Medicus, ut a prædicta methodo, nisi in tantum, desistat: ita nempe, ut diapnoico-absorbentia constanter exhibeat, præcipue acido Citri saturata; Nitrosa vero secundum Febris concurrentem gradum aliquantisper imminuat, ne nimia forsitan refrigeratione ipsam eruptionem impediatur aut tardiozem reddat, quapropter

ægro

ægro optime consulat, imo futurorum symptomatum variorum respectu prospiciet, si modo Pulveres pure absorbentes & diaphoreticos ex Lap. 69. Antim. Diaphoret. C. C. S. Igne ppt. exhibeat, modo eosdem leviter nitratos alternative propinet; quibus observatis sub debito regimine sic satis bene eruptio exanthematum succedere solet. Quo magis vero Individua calidioris temperamenti existunt, aut ex antecedentibus causis & diætetis erroribus commissis, imo tempestatis concursu, maior sanguinis abundantia aut commotio orgastica præsto est, eo magis ex usu erit constans nitratorum pulverum continuatio usque ad incipientem suppurationem: & hoc modo sub attenta & patienti expectatione optima methodo placidam & tempestivam variolarum eruptionem Medicus prudens moderabit, in quo ex nostra quidem sententia maximum felicitatis curationis artificium consistere credimus.

§. XLVII.

Quod si vero ex Præcordiorum anxietate continuante, aut ex Pustularum adpectu adpareat; Variolarum eruptionem nimis tarde & languide procedere; id quod dijudicari potest, vel ex nimis parco exanthematum numero, remanente præcordiorum anxietate: vel ex nimis tarda illorum eruptione, ut nempe non æqualiter, sed ad septimum usque diem, vel ulterius erumpere continent, (ex multiplici enim observatione compertum habemus, sub ordinario & legitimo successu omnem efflorescentiam in se spectatam intra diem quartum & quintum absolvi, ita ut nova exanthemata posthæc non amplius erumpant) vel ex nimis tarda variolarum exaltatione & elevatione in altum, quippe quæ intra septimum absolvi debet diem: tunc licitum non modo est Medico, sed incumbit ipsi, eruptionem & elevationem exanthematum debito modo facilitare, imo per artem promo-

vere. Si enim hæc omnia debito tempore non rite procedant & succedant, justissimus subest metus, nec suppurationem & maturationem legitimo ordine & tempore successuram esse, eoque ipso varia molesta symptomata cum dubio eventu esse metuenda. Nullatenus tamen hic quoque quis spem suam reponat in positivis Alexipharmacis, & Bezoardicis calidioribus remediis, aut regimine positive calido, & diaphoretico, quod per totum curationis tempus plane exulare, & evitari debet, sed leniora quævis, & fixa diaphoretica hunc in finem eligantur. Commendamus hunc in finem interpositum usum Pulveris Pannonici rubri, cum supra laudatis Nitrosis, aut absorbentibus citratis, ad dimidias mixti, & pro diversitate ætatis ad grana X. XV. aut Scrupulum bis aut ter de die sumendi, ita, ut quo magis forsan plethora urgeat, & exclusionem exanthematum impediatur, eo constantius nitrosa jungantur; in subiectis vero ad phlegmaticum magis temperamentum inclinantibus & segnioribus Nitrum omittatur. Nec male actum erit, sed potius maxime proficuum, si loco talium pulverum, Emulsio ex Seminibus Card. Mar. Napi tosto, & Aquileg. cum iisdem quam supra laudavimus Aquis parata, & Antimonio Diaphor. C. C. philos. ppt. Lapid. Cancr. ppt. vel citratis, & si necessitas postulerit, Pulvere Pannonico maritata cochleatim, usque ad maturationem variolarum incipientem sumenda binis horis porrigatur. Id quod etiam sine ulla innovatione continuandum aut repetendum commendamus atque suademus, si forsan ipsa suppuratio quoque nimis tarde succedat, aut variolæ non sufficientem debito tempore acquirunt elevationem. Si autem maturatio & suppuratio sponte procedat, & nullus circa illam deprehendatur defectus, cavendum est, ne nimium quid molietur Medicus, ideoque hæc etiam a nobis commendata

remc.

remedia leniter pellentia haud suademus, sed præstat & sufficit, solis Absorbentibus, cum Antim. Diaph. mixtis, aut Potiunculis diapnoico absorbentibus, sine additione Seminum, & Pulveris Pannonici, curam penitus absolvere, eaque ad crustarum sive Escharæ desiccationem continuare. Hæc hæctenus proposita pro legitima primæ indicationis observatione & applicatione sufficere possunt, nec asserere veremur, quod sæpissime pro absolvenda tota cura penitus suffecerint, cum dicta & rite observata Methodo plurima & sæpe gravissima symptomata, vel a Regimine incongruo, vel a Medicatione præpostera dependentia, facillimo sane negotio præscindantur, & præoccupentur; iis autem, quæ ad essentiam morbi spectant & inseparabiliter illi adhærent, ita quoque in genere prospiciatur, ut facilius tolerentur.

§. XLVIII.

Cum tamen notissimum sit, quod Symptomata huic morbo accedentia facile citra Medici intentionem, ab adstantibus & famulantibus, occasionalibus suppeditatis causis, excitentur, ea autem quæ ordinariè adesse solent, graviora reddantur, necesse est, ut alteram curationis partem in eo ponamus, ut Medicus essentialium symptomatum sublevationi, accidentalium vero possibili præoccupationi; aut, si nihilominus accesserint, circumspectæ remotioni studeat. Ne itaque ex Regimine perverso noxium quid ipsi accidat, operam consilio suo impendat Medicus, ut ægri semper æquabili conclavium & lectorum calore gaudeant, ne denudationibus & jectigationibus corporis vel universalibus, vel particularibus, aut primo tempore eruptionem variolarum impediant, aut postea earundem retrocessionem inducant. Circa ciborum Potuumque ingestionem cura quoque adhibeatur, ne

ventriculus nimia ciborum quantitate gravetur, aut ex eorum qualitate adversa incommodum accipiat: quapropter evitare jubemus, Fructus horæos recentes, succo fermentescibili dulci præditos, alia quoque dulcia, saccharo condita, mellita; quæ accedente forsân potu, facillime ad Diarrhoëas fonticas disponunt: nec non dissuademus cibos concoctu difficiliore, ex quorum ingestione, cardialgiæ, vomitus, & nausæ sæpius nascuntur: nec Potum admittimus Vinosum, spirituosum, dulcem fermentativum, aut actu frigidum, a quibus omnibus varia incommoda, tam ratione nimie sanguinis commotionis, quam respectu Diarrhoëæ, & subsequæ retrocessionis exanthematum, oriri possunt ac solent. E contrario suademus & præscribimus Diætam tenuem ex cibus eupptis, jusculis hordeaceis, Ovis forbilibus, carnibus paucis, aut nullis, aut ad minimum tenerioribus Pullorum gallinaceorum, Caponum, Columbarum, vitulorum; exclusa carne bovina, verfecina, suilla, anserina. Potum commendamus dilutum, cerevisiarium bene defecatum, non actu frigidum, neque tamen positive calidum, sed omnis frigoris expertem; & si conditio ægrorum id ferat interpositos potus calidos Théë & Coffée; ut ita Patiens in liberiore, non tam actuali sudatoria excretionem, quam potius Perspirabilitate æquali humidiuscula conservetur. Nec quisquam miretur, quod sub hac generali symptomatum præoccupatione commendanda nullam remediorum pharmaceuticorum fecerimus mentionem, nos enim certo persuasi sumus, atque per multiplicem experientiam edocti, plus hic obtineri consilio diætetico, & regiminis debiti observatione, quam multorum remediorum pharmaceuticorum ingestione: cum præterea ea, quæ circa usum Medicamentorum, tanquam huc spectantia, observanda veniunt, jam sub primæ indica-

dica-

dicationis explicatione indigitaverimus. Respectu potus Coffée incidenter adhuc monemus, quod in illis subiectis, quibus in statu naturali potus Coffée vel flatulentas anxietates, vel singularem & notoriam alvi solutionem excitare suevit, cautus ipsius requiratur usus, ne forsan anxietates præcordiales, aut dispositio ad dubii eventus Diarrhoëam, præter necessitatem excitentur.

§. XLIX.

His præservatorio generaliore respectu præmissis, ad specialiora tam præoccupanda, quam removenda symptomata animum dirigimus, & ea, quæ vel sæpe & quasi ordinarie, vel aliquando ad minimum accedunt ac superveniunt, ordine nunc perlustrabimus, nostramque in ratione & experientia fundatam sententiam circa illa exponemus. Cum itaque ante omnia ordinarie quasi sua peculiaria symptomata patiantur, Oculi, Nares, & Fauces, a quibus deinde multum molestiæ nascitur in reliquo morbi decursu, necessitas sane postulat, ut mox a principio harum partium defensionem tempestive studeat Medicus, & quantum possibile Variolarum vel omnimodum, vel ad minimum copiosum præscindat in his partibus proventum. Oculos quod concernit, hic nobis sermo est, non de Palpebris earumque a variolis occupatione, (cum hæc in genere a parca aut copiosa in facie efflorescentia dependeat, & si quis artificio gaudet ac pollet, quo confidenter in facie paucas expectare potest variolas, huic etiam symptomati ex parte occurrere valeat,) sed de Variolarum eruptione in oculorum bulbo, ejusque exterioribus tunicis, albuginea nempe aut cornea: de quibus tristissima observatio testatur, quod haud raro a pustulis variolosis hic nascentibus erodantur, perfodiantur, simulque visus in totum perdat. Huic fontico malo ut occurratur præservatorio

rio scopo, mox a primo invasionis tempore opponimus inflationem halitus aromatici, a Baccis Lauri, Caryophyllis, semine Anisi, aut Foeniculi, masticatis, sæpissime applicandam, & ad remissionem eruptionis usque continuandam, effluvia enim illa aromatica subtiliora salino sulphurea in teneris ac sensibilibus Oculorum tunicis motum crispatorium & subtiliter quasi strictorium excitant, ut humorum ingressum ac stasim non ita facile admittant; nec non in exteriori oculorum superficie mucositates abstergendo occasionalem pustularum pruritionem præcavere possunt: e quo fundamento non minus similem Camphoræ usum, non modo ad præservationem, sed etiam ad curationem præsentis iam symptomatis, non sine fundamento commendare possumus. Nec vulgi experimentum hic rejiciendum est, quando eodem modo & scopo Allium commendat, atque in usum vocat, nisi gravis ipsius foëtor ipsis ægris æque ac adstantibus nimium adversus, & ad lipothymias disponens, molestus fuerit, quapropter rusticæ genti magis accommodatum esse solet. De reliquo observandum est, quod Oculis non modo sub Morbi præsentia, sed post morbum etiam superatum, multum detrimenti, per productionem Lippitudinis, Ruboris, Visus debilitationis, Ophthalmiæ chronicæ, afferat Luminis aspectus ac immoderatus accessus, Librorum lectio, ac Fletus: unde cura gerenda est, ut ægri ita collocentur, ne ex nimio luminis aspectu dolore afficiantur, aut aliud incommodum accipiant. Fletus occasio infantibus quantum possibile subtrahatur, ne frictione oculorum humorum decubitus invitetur, & ophthalmiæ excitentur. A Librorum lectione, & lucubratione nocturna, aliisque laboribus prope candellam perpetrandis statim post variolas superatas abstineant ægri, nisi iisdem affectibus molestis & diuturnis sub-

jici

jici velint. Coalitus palpebrarum a materia variolarum suppurata, quæ limbum palpebrarum occupare solent, sæpius quoque aliquod postulat consilium & auxilium, circa quod notandum, urgentissimum symptoma hoc quidem non esse, sed facile patienter tolerari posse, melius quoque esse, si absque multis artificiis toleretur: cum vero vel ægroti, vel adstantes illud non semper expectare velint, circa desiccationem illarum variolarum, ubi materia suppurata hic loci escharam format, ciliaque conglutinat, concedi potest illinitio ciliorum modesta & moderata cum lacte muliebri pauxillo croci tincto; sed simul cavendum, ne sub prima oculorum apertione, violentia quadam palpebræ distrahantur, & Cilia evellantur; quotquot enim illorum hoc modo & tempore evelluntur, tot quoque denuo non succrescunt, sed oculorum lippitudini, & deturpanti rubori perpetuo ansam præbent. Quidquid alias de usu amuletico Radicis Morsus Diaboli, vel de tactu oculorum in circumferentia cum Hyacyntho aut Turcoide auro inclusis, ad liberationem oculorum a variolis deprædicari solet, ab experientia confirmare non possumus, quapropter talia aliis relinquimus.

§. L.

Naribus consulitur, si versus maturationis tempus præsentibus intra nares variolis, Oleum Ovorum, Amygdalarum, aut Nucum in cavitatem narium immittatur: aut si actu Variolarum acris materia cum metu corruptionis ulcerosæ illarum substantiam penetraverit, oleum Myrrhæ per Deliquiū paratum cum oleo Ovorum mixtum optime conducit, sub cuius usu monendi sunt ægri, ut immodesta scalptione, aut narium intempestiva evacuatione cum acubus vel aliis instrumentis, sibi parcant, ne naribus infirmis damnum afferant, quemadmodum nobis tale constat exemplum, ubi Virgini, hoc modo Nasi

apex, maximo cum terrore, & repentina ex terrore morte, decidit. Fauces cum sæpenumero circa uvulam & tonsillas a variolis infestentur, ut haud levis metus subsit, de suffocatione, aut de Oesophagi superioris partis inflammatione funesta, sane omnium primo quoque eo invigilandum est, ut eruptio Variolarum in faucibus quantum possibile præcaveatur: quapropter mox a principio invasionis consulte agitur, si colli denudatio evitetur, illudque linteis, aliisque integumentis obtegatur, ut in externis colli confiniis mediante calore externo eruptio particulariter promoveatur: nec inconsultum sed maxime proficuum erit, si primis diebus, & vigente generaliori efflorescentia, frequenter fauces bono Spiritu Vini colluantur, aut eius in locum Essentia Pimpinellæ, albæ lenior, partim pro Oris collutione, partim paucissimis guttis cum pauxillo Sachari deglutienda, substituatur: quo longe melius faucibus certiusque prospicitur, quam circumvolutione filii sericei rubri Theriaca Andr. imbuti.

§. LI.

Narium Hæmorrhagia quæ vel ante exanthematum exclusionem, vel sub illa, aut suppuratione coëpta aliquando accedere solet, symptoma est, quod Medico dubium promittere potest eventum, siquidem hoc §. XXXIX, jamjam demonstravimus, quamobrem necesse est, ut Medicus sub illius præsentia secundum necessitatem & utilitatem agat, ut neque in excessu, neque in defectu peccet: quapropter summa hic opus est prudentia & circumspeditione, ne nimis præcipitanter Hæmorrhagiam ex intempestivo metu inevitabilis noxæ supprimat; præsentem imprimis urgente statu plethorico, vel ex opposito liberum nimis illi concedat profluvium, ubi necus iustus atque legitimus facilis exanthematum retrocessionis,

nis, sive directe, sive per indirectum accessuræ, subsit: Ex nostra quidem sententia semper narium hæmorrhagia felicius & sine damno toleratur, ante variolarum eruptionem, præ illa quæ ipsam eruptionem jam præsentem comitatur, aut illi supervenit, quo tardius enim accedit, (excepta morbi plenaria declinatione; ubi tamen oppido rara existit) eo magis exanthematum efflorescentiam turbatam, inconstantem, atque suspectam reddit, & Medici circumspectam meretur attentionem. In quo casu ipsi incumbit, partim per sanguinis contemperationem per Nitrosa impetum ipsius refrenare; partim, si hæc sola non sufficiant, per remedia externa amuletica aut sympathetica vulgo dicta illam in ordinem reducere, quem in finem usum externum Pulveris Sympathetici Dygb. aut Bufonis exsiccati commendamus; omni modo autem suppressionem hæmorrhagiæ violentam repentinam per adstringentia, aut refrigerantia positiva, imo actu frigida remedia externa, suscipiendam dissuademus: quod, si circumspectus Medicus attendat, ex conscientia agget in casu quoque dubio, haud enim inficiamur, exactissimam hic legem præscribi non posse, quin potius a iudicio discretivo exercitati & conscientiosi Medici huius symptomatis toleratio aut cohibitio dependeat, & aliquando casus accidere possit plane specialis, ubi ad levioris quoque hæmorrhagiæ cohibitionem cogitur Medicus, quam in alio forsân casu vix cohibitione dignam æstimaret. Sic in Illustrissimo quodam Comite ante annum & quod excurrit, sub eruptione Variolarum legitime procedente & apparente, ac variolis optimæ notæ, Hæmorrhagia narium accedebat, copia sua minime metuenda, & vix Uncias tres sanguinis evacuans, nedum superans: verum cum Illustrissimus æger eximia laboraret hæmophobia in vincibili, ex conspectu sanguinis tantum incidebat me-

tum animique percussione, ut irritis omnibus remonstrationibus ad eximendum metum prolatis, tremorem totius corporis artuumque extremorum, cum desperabunda anxietate, extremorum horrore & frigore, nec non incipiente baseos variolarum pallore incideret, ut exanthematum retrocessio & convulsiones proximæ essent metuendæ, necessitas suadebat, pro animi tranquillitate reducenda, aliisque gravissimis turbis avertendis per externa talia amuletica remedia sanguinis stillicidium sistere. Neque sane Medicus de hæmorrhagia tali, etiamsi in principio lenis fuërit, adeo certus & securus esse potest, quin ex improvise plane impetuosa & incompefcibilis evadat; quale quid eodem fere tempore contigit in Puella illustri, annum ætatis sextum agente; quæ ante variolarum eruptionem die nempe tertio, sanguinis corripiebatur stillicidio e naribus satis placido, leni, & minime copioso; cui neque quidquam pro cohibitione opponere necessum erat; verum die quinto, cum stigmata variolarum jamjam in cute satis conspicua essent, mane simul & semel citra omnem datam occasionalem causam, sanguis denuo prorumpit, & quidem tanta vehementia tantoque impetu, ut plane incompefcibilis esset, vixque hora elaberetur, quin ægra vitam cum morte permutaret sub repentina exanthematum retrocessione.

§. LII.

De diarrhoea alvique lubricitate quid metuendum aut sperandum sit, cum ex prognosticis jam pateat, necessitas loquitur, illam non ita simpliciter, quocunque etiam tempore contingat, tolerandam, sibi que relinquendam esse, ob metum facilioris exanthematum retrocessionis; sed utique Medici officium requirere, ut illam ad debitum perducatur moderamen; quod tamen bono cum successu

cessu haud absolvitur per Adstringentia communiora, his enim vel difficulter cedit, vel si cedat, facillimo negotio recurrit, & quando recurrit, ordinarie magis impetuosa quam prima vice esse solet. Melius autem & expeditius negotium succedit, si loco vulgarium adstringentium aliquot grana, v g. 2. 3. l. 4. Nitri cum Lapidibus Cancrorum, Matre Perl. Coralliis, aut Dente Hypopothami miscentur, & pro re nata ad grana 5. 10. 15. l. 20. propinantur. Nec male quis aget, si duo vel tria grana Extracti Chaccarillæ eiusmodi pulveribus pro necessitate admisceat, aut Corticem Chaccarillæ in substantia, ad gr. 6. 8. 10. 15. pro ætatis differentia & necessitate, repetitis vicibus porrigat.

§. LIII.

Nec ex opposito aliquando, si non Medico, tamen Adstantibus, minorem incutit metum Alvi positiva adstrictio, non modo per unum alterumve diem communis atque consueta, sed paulo diutius durans, & quando quidem per plurimum morbi tempus multosque dies continuans; quamobrem sæpius sollicitatur Medicus, ut huic symptomati obviam eat, illudque vel abstergente leniente interno remedio, vel Clysmate, aut suppositorio removeat, opinando, ex alvi occlusione, præsentem febrilem calorem, exhalationes noxias ad caput elevari, sanguinis congestionem ad superiora invitari, deliriis, atque vigiliis fores aperiri, gravissimaque mala & damna inde produci. Et cum sane haud raro in hoc negotio Medicus inter Scillam quasi & Charybdim positus sit, & quomodo sese e talibus adstantium desideriis, quæ aliquando aliorum commendationibus nituntur, extricare possit, nesciat, ne pro obstinato aut moroso, aut negligentius curam tractante, ne dicam non intelligente habeatur; operæ pretium erit, ut tam rationibus, quam experientia, auctoritate quoque Celebriorum Virorum innixa, maiorem minorem-

noremve siccitatis & segnitiei alvi in Variolis noxam, maioremque aut minorem exstimulationis alvinæ necessitatem & utilitatem perlustremus. In genere itaque probe considerandum est, sub universo Variolarum decursu Naturæ motus eo vergere, ut Materia variolosa per corporis peripheriam ejiciatur, & internæ nobiliores partes ab illa, eiusque effectu ulceratorio, liberæ ac immunes conserventur: hanc ob rationem videmus, mox ab initio, ubicunque res bene cedit, alias evacuationes & excretiones per interiora succedentes, v. g. alvinam & diureticam, parciores fieri, quo vehiculum excretionis facillioris, humores nempe ad peripheriam cutis tanto melius ferantur, & sub illorum motuum continuatione, & variolarum eruptio, & earundem suppuratio ad finem usque absolvatur. Quodocunque autem motus illi invertuntur, & vel copiosius alvus sponte solvitur, vel diuresis quoque largius quam par est succedit, ordinarie paucò temporis spatio, vel eruptionem, vel suppurationem legitimam sufflaminatam aut penitus turbatam videre licet; ut variolæ sessiles evadant, non eleventur, sed facillime humore quem detinebant, orbatae quasi appareant. Porro considerationem meretur, materiam Variolis inclusam de die in diem acriorem fieri, donec tandem pustulæ rumpantur, & sanies effluat, hancque ob rationem febrem maturationis tempore exacerbari, dolores quoque & ardores graviores fieri, & si tunc temporis materia illa forsan ad interiora recederet, sane non leviora inde timenda esse damna, quam si tale quid sub prima eruptione contigerit. Deinde variolarum historia testatur, quod naturalis quidem sive quotidie sive alternis aut ternis diebus eveniens alvi apertio optime toleretur, nec ullo modo impugnanda sit, verum si sæpius recurrat, anticipem eventum præagiat, & post se facillime trahat.

Deni-

Denique non minus perpendendum est, haud levem sæpissime intercedere differentiam inter evacuationes a natura sponte evenientes, & eas quæ arte provocantur, cum sane haud insolitum sit, quod in corporibus a morbo afflictis, aut debilitatis lenior quoque stimulus salinus sub clystere, aut Lenitivum remedium, plus edat efficaciam, quam Medici intentio intendit; & præcipue evacuationes diutius aliquando suppressas ad minimum apud sensibilia subiecta, si simul & semel recludantur, haud raro ad lipothymias usque alterare.

§. LIV.

Cum itaque Medico ut Naturæ ministro incumbat, ut ad naturales motus ordinemque naturalem in morbis, i. e. ut plurimum ipsis solennem atque familiarem attendat, eumque sequatur; jure concludimus, in genere sub cura variolarum naturalem aut naturali proximam alvi apertionem esse proficuum atque convenientem: Si autem inter alvi laxitatem, eiusque siccitatem positivam comparatio instituat, præferendam esse siccitatem positivam laxitati, cum minus inde pertimescendum sit periculum retrocessionis exanthematum, quæ tamen semper est fontica atque funesta: hancque ob causam in genere minorem ordinarie subesse necessitatem alvum exstimulandi, etiamsi paulo diutius clausa sit: multo minus alvi solutionem proritandam esse eo tempore, quo febris viget, & exhibito stimulo facillime nimiam excretionem timeri possunt, quippe quod in specie circa dies criticos observandum est, ubi haud raro alvi proritationes præter Medici intentionem modum excedunt, & in nimias excretionem cum maximo ægrorum damno degenerare solent, præprimis si subiecta debiliora & teneriora fuerint. His nostris rationibus alii quoque adstipulantur in arte medica celebratissimi viri: inter quos Celeberrimum no-

strum allegare liceat Hoffmannum, in Medic. Systemat. P. II. pag. 71. ita loquentem: *Nihil perniciosius, & quod magis oëconomiam motuum vitalium interturbare possit, est, ac si excrementum tenue; malignum, a Massa sanguinis jam separatum, & ad cutem depositum, v. g. in scabie, Lue venerea, Scorbuto: it. Variolis Morbillis, Pœrpora, retropellatur, quod promptissime a frigore improvide admissio, terrore, vel Purgantibus, aut nimis refrigerantibus, fieri solet; siquidem materia jam peioris indolis facta nervosis partibus inhaerens, exitiales inflammationes, convulsiones, dolores, inquietudines, anxietates, animique defectiones suscitatur. Et idem Celeberrimus Author alio loco inculcavit, post secundum vel tertium diem, in Variolis, ubi jam omnia spasmo aestu & dolore fervent, abstinendum esse ab evacuantibus. Id quod tanto maiore jure attendi debet sub ulteriore febris progressu & incremento.*

§. LV.

Nec minus de plane innoxia, diuturniore licet alvi segnitie sub variolis, in se spectata, innumera fere testantur exempla. Ut enim propriam taceamus observationem, sub qua multoties sine omni periculo per quinque, sex, septem dies toleravimus, nec ullo modo funestamprehendimus alvi obstipationem; Illustris Stablius in Dissertatione de Variolis atque Morbillis, Virginis mentionem facit, quæ sub usu Nitri in variolis ad decimum quartum usque diem, sine omni incommodo obstructa fuit, sponte tamen hoc tempore revertente alvi apertione: cuius rei plura allegare possemus testimonia, nisi tempori parcendum, & de funesto vel ad minimum dubio & periculoso evacuationis alvinæ effectu aliquid adijciendum esset. Hunc in finem instar plurimum saltem adducimus ex Celebratissimo Langio Historiam, qua nostræ

sen-

sententiæ succurrit in *Miscellaneous Curiosis*, pag. 136. &c. sequentibus verbis. *Nos funesta quædam exempla (ut evidentissimas rationes taceamus) jam olim & ante hanc lustrorum trigam nobis nota adhuc usque absterrent, dum Clysteres ex jusculis carniæ, duntaxat cum Nitro salitis paratos, tristi eventu alvi adstrictæ fores aperuisse; & mox subiungit citatus Author casum de Virgine annorum 26. quæ Variolis de reliquo satis bene decurrentibus decubuerat, & morbi decimum quintum diem jamiam attigerat: cui, cum Alvus adstricta esset, a nasutula, uti loquitur, contra ipsius suasum ac præceptum alvus aperta & sollicitata fuerat: quam sequenti diluculo visitaturus, se cum Scriniario sarcophagum paraturo concurrentem animadvertibat, & in causam repentinae mutationis a statu hesterno inquirens, ab una adstantium responsionem sequentem accepit. Ecce hesterno vespere postquam discesseras, sub dominio Præsidis nostræ, adbibito suppositorio, & hinc soluta alvo stupenda protinus virium resolutio, mox loquæ sensuumque omnium amissio successit, atque cum pustulis ipsa tandem ante bihorium vita disparuit, ut ita Virginem alioquin in lumine sanitatis pristinae constitutam, officiose, si Diis placeat, necaverimus. Et pergit: Consimilem plane tragoëdiam nobis recensuit Celeberrimus D. D. Joh. Michaëlis Decanus noster amplissimus, dum temeritas Empirici, Illustrissimam puellam, Clystere, utut etiam serio prælaudatus Vir dissuaserat perniciosam hanc medendi in Variolis rationem, tanquam ens e jugulavit.*

§. LVI.

Hæc certe sufficere possunt pro confirmanda nostra circa hanc materiam sententia, quod nempe in casibus ordinariis neque absolute necessaria, neque admodum utilis, sed potius maxime dubia sit alvi artificialis apertio sub variolis, ante earundem declinationem; ideoque maxima in-

digeat circumspectione consilium circa illam capiendum. De reliquo tamen satis persuasi sumus, specialissimos aliquando occurrere, sicut & in aliis morbis, casus, in quibus a regula ordinaria deflectere licet, quando v. g. ex collatione omnium circumstantiarum patet, multam in Intestinis colluviem excrementorum, sive bilioforum, sive induratorum, cum flatuum incarceratione hærere: qualis casus ex relatione Illustris Dni Hoffmanni recordamur; qui ad ægrum juvenem Variolis laborantem vocatus, illum cum variis gravibusque abdominis pathematibus flatulentis, anxietatibus præcordialibus, & próximo metu convulsionum, imo mortis deprehendebat, & sub sciscitatione instituta animadvertibat, ægrum non modo sub morbo multos per dies obstructum esse, sed aliquot jam diebus ante morbi invasionem alvum non respondisse, & si illis diebus multum comederit; quapropter gravia illa symptomata ab hac causa deducens, pluraque graviora metuens, optimo cum successu Enemate alvum subduxit, simulque ægrum summo periculo eripuit. Quod illustre exemplum sane docet, maximum summumque adhibendum esse judicium in consilio formando, ubicunque res in ancipiti est; & Medicum practicum semper secundum rationem evidentem, vel maxime probabilem agere debere, prout necessitas & utilitas individua suadet: nec unquam alium de alius consiliis in re ambigua ceptis, nisi præsens fuerit, omnesque coram cognoverit circumstantias urgentes, judicium ferre posse absolutum.

§. LVII

Nec ita rarum est, quod sub decursu morbi *Tusses cum Pectoris infarctu* concurrant, ex qualicunque refrigerio exacerbandæ, & recurrendi ansam capientes, sæpeque apud succulentiores & humoribus repletos Cararrhi suffocativi metum incutientes; quibus utpote ut plurimum impedi-

peditionem eruptionem aut suppurationem sequentibus, haud melius quam lenioribus Diaphoreticis cum Pectoralibus remixtis, sub regimine, tam in amictu, quam in potu omnem refrigerationem excludente, occurritur, cui scopo imprimis Antimonium Diaphoreticum cum C. C. & Spermate Ceti anatica portione mixtum repetitis exhibitionibus infervit; quibus guttulam unam aut dimidiam olei destillati Foeniculi aut Anisi pro dosi addere licebit. Omne quod enim hic tunc temporis fieri potest, fieri debet per placidioris & minus impeditæ exanthematum eruptionis & expulsionis conservationem ac promotionem, quo intuitu ceteris paribus quoque ex usu esse possunt Emulsiones superius commendatæ: nec si febrilis æstus non admodum urgeat, lenia alexipharmaca interposita tunc sunt negligenda, præprimis si morbus jamjam ad declinationem tendat: quo fenescente tandem, si tale quid accedat, abstergentia quoque balsamica leniora usum habere poterunt. *Convulsiones* quod attinet, quæ potissimum in principio invasionis ante efflorescentiam eveniunt, illarum remotio maxime fundatur in placida eruptionis promotione, quæ si succedat ex voto, sponte convulsionum cessationem post se trahit; interim per ita dicta specifica antepileptica reliquis juncta ipsis occurritur, quando Lumbrici terrestres, Dens Hypopothami, Lapis Hyac. Bezoar Orientalis, & Cinnabarinæ cum iis quæ ad eruptionis facilitationem commendavimus, junguntur: quod idem etiam fieri debet, si sub reliquo morbi decursu, vel ex terrore, ira, aut perfrigerio, atque materiæ peccantis timenda retrocessione, aut a superveniente dentitione aliquid convulsivi accesserit. *Ad Deliria, & Vigiliæ*, quæ aliquando superveniunt non commendamus Opiata & Narcotica, quippe quæ in his affectibus negotium facile turbant, motusque anomalos producunt: sed

potius cum reliquo moderato regimine, omnem humorum exæstuationem præcauentia & mitigantia, nitrosa, cinnabarina, cum Absorbentibus mixta, cum veris sedativis, quorsum Corticem Cascarillæ, ejusque Extractum referimus.

§. LVIII.

Aphthæ si accedant, in genere quidem curam aliam non postulant, quam simplices infantibus familiares, per oris collutionem cum Aqua chalybeata, salvia, & Roob. Ceras. decocta, præter quod ex aliqua parte propter maiorem corruptionem quam junctam habent, adiectionem antiscorbuticorum, Myrrhæ, Cochleariæ, requirant. *Salivationi & Ptyalismo*, cum *Uvulæ relaxatione* quæ ordinarie juncta est, si sub statu morbi accedat, aliquis est concedendus successus, ne impetuose sistatur: ex altera parte tamen eo respiciendum erit, ne nimis diuturna duratione graves molestias creet, atque decubitus fortiores formet, quapropter Gargarismata tonica, postmodum subadstringentia Vino decocta in usum sunt vocanda, quo successive partes relaxatæ roborentur, atque affluxus impetuosus impediatur ac sufflaminetur. Quod si vero hæc sub morbi declinatione accedant, tunc facilius Laxantibus, & Clysteribus acrioribus revulsio instituitur: in utroque vero casu externa topica resolventia & roborantia, ex Succino, Fermento pistorio, & aromatibus, vertici applicanda maxime ex usu erunt. *Dolores & Ardores* in facie, manibus, aliisque partibus sub maturatione præsentis, haud raro magnopere ægros excruciant, nec desunt ex adstantibus, qui remedia externa demulcentia lenientia, imo refrigerantia, vel a Medico exposcunt, vel proprio consilio suadent atque commendant, verum enim vero, cum maximopere hoc symptoma a copia variolarum dependeat, optime præservatorie ipsi consulitur, per moderationem eruptionis de qua superius

perius actum est: & quidem longe melius atque securius, quam sub ipsius præsentia per externa talia remedia, aliquando de retropulsione, quam accelerare possunt, satis suspecta. Optimum atque securum quod concedi potest remedium, est Oleum ovorum myrrhatum; quo partes dolentes, & eschara dolorifica tectæ illiniantur.

§. LIX.

Facies ipsa ejusque cutis externa, respectu fovearum superstitum nullum aliud facile præsidium invenit, quam quod fundatum est in generali minore Variolarum quantitate. Verum enim vero, quamquam monstrata hæctenus methodo, Medicus nimiam exanthematum eruptionem in genere quidem præoccupare possit, minime tamen specialissime eruptionis negotium ita dirigere potest, ut in hac vel illa corporis parte pro eius imperio pauciora, aut plura illorum proveniant; cum sæpius contingat, ut quidem in toto corpore sat paucæ Variolæ, in Facie tamen illarum quam plurimæ erumpant, quod tanto facilius evenit illis subiectis, quibus Narium hæmorrhagiæ, aut sanguinæ congestiones antea præ aliis familiares fuere. Hinc nemini suasores sumus, ut variis artificiis faciei consulendo, ipsam eruptionem aut suppurationem evertat, totique negotio damnum & præiudicium afferat. Quodsi autem Crustarum desiccatio & secessio nimium retardetur, quod post Variolas confluentes aliquando fieri solet, & inde metus erosionis profundioris in cute subsit: inunctio illarum cum oleo Ovorum odore tenus quasi, i. e. levissime camphorato, cui etiam ol. Myrrh. per del. jungi potest, locum habet. *De V. Sonis usu* in variolarum cura quæstio institui solet, an necessaria utilis & proficua, aut damnosa existat? Nos impræsentiarum diffusæ hujus quæstionis resolutioni non inhærebimus, quoniam illa in *Dissertatione, De Evacuationum sanguinearum utilitate & Noxa in Febribus*, jam perlustra-

ta ibiq; monstratum est, quod V.S. ad Variolarum curam quæ talem, neque necessaria, neque utilis existat, sed utilitatem ab illa sperandam ad individuales & specialissimos casus, ex aliarum causarum aut afflictionum complicatione tale quid postulantes, referendam esse.

§. LX.

Absoluto nunc tractationis ordine, ipsius curationis Variolarum quæ toti morbo usque ad orthostadium ægri competit, nihil nunc amplius restare videtur, quam quod etiam duo Verba addamus, de Cura succedanea, quæ ad reliquias morbi forsan remanentes respicit, a quibus nova pathemata sanitatis aliquando ortum capere possunt, dum notorium sit, satis frequenter post Variolas superatas, Lippitudines, ophthalmias, surditatem, vel Auditus difficultatem, Ulcera mali moris, & Contracturas succedere. His ut obviam eat Medicus, & pro viribus obicem ponat, ex aliqua parte sub ipsa cura jam indigitatum est; cum vero tunc non omnia obtineri possint quæ necessaria sunt, post absolutam curam stricte dictam, ut duplici via insistat Medicus, necesse est. *Prius* itaque quod Medico incumbit, consistit in consilio diætetico ægris hucusque restitutis præscribendo: ubi ante omnia, sicut per totum morbum liberioris ac frigidi aeris accessum haud concessit, ita & nunc præmaturum illius usum dissuadebit; præsertim si Variolæ tempore autumnali grassentur; hoc enim longe facilius quam alio anni tempore noxas ejusmodi post se relinquunt. Nec minus de hortabitur a ciborum nimia ingurgitatione, præcipue frigidorum, minus coctorum, aut coctu difficilium, quæ Ventriculum lædunt, & sæpissime febribus anomalis ac diuturnis viam sternunt. Nec ægris illis Lectiones & Lucubrationes, aliosque labores, quibus oculi adficiuntur, statim post morbum concedat, capitisque si forsan capilli defluerint, debitam a frigore præservationem commen-

mendet. *Alterum* erit, ut ægrum non nimis cito e Pharmacopolio dimittat, priusquam reliquias a morbo in corpore & humorum massa hærentes, debite evacuaverit: quo intuitu, finito de reliquo Morbo, & curationis decursu, optime Clientibus suis consulat Medicus, si Alexipharmacorum leniorum, & Pectoralium resolventium, per unam alteramque septimanam continuaverit; quem in finem Ess. Alexiph. St. Pimpin. Alb. Costi Dulc. Enul. Hyssop. atque similia bis aut ter de die ad gutt. 15. 20. 30. 40. propinari possunt. His alvi subductionem repetitam coniungat, aut subordinet, ita ut repetitis vicibus leni laxante balsamico, aut ex Mercurio Dulci rite elaborato, parato, corpus evacuet, primasque vias exoneret: quo factò totam obsignare poterit curam, certusque esse, quod si omnia hucusque commendata, & a Medico, & ab Ægroto rite intellecta, observata, & applicata fuerint, in plurima ægrotantium parte, Curam variolarum haud finistre cessuram fore.

§. LXI.

Reminiscimur nunc, Verbum adhuc adjiciendum esse De Variolis spuris, quorum §. III. mentionem iniecimus. Cum vero præsens Schediafina præter intentionem in maiorem excreverit molem, necessitas urget, ut paucis nos expediamus, brevibusque monstremus; Spurias Variolas Exanthematis pustularis quidem speciem esse, infantili ac puerili ætati familiarem, externa figura & magnitudine veras variolas ex parte æmulantem, nequaquam tamen cum Variolis veris idem esse, aut ab illarum diversa saltim indole accidentali suam distinctionem accepisse. Quod ut breviter, perspicue tamen præstemus; notari volumus: 1. Febris præsentiam differentem: 2. Exanthematum discrepantiam: 3. Decursum morbi atque Periodum ab invicem discrepantem: & 4. Exitum atque Eventum quo itidem differentes observantur. Febrem quod attinet; licet in quibusdam aliqua febris, vel potius recte dicendo febrilis quædam commotio spurias variolas comitetur,

L

hæc

hæc tamen febris, neque ad malignitatem inclinans, neque ullo modo actu maligna, neque contagiosa unquam deprehenditur, quod tamen de veris variolis notum est. Exanthema ipsum extrinsecus quidem variolas æmulatur, essentialiter vero ab ipsis discrepat; dum Pustulæ vel maiores quidem sunt, quam Purpura, & magnitudinem variolarum incipientium attingunt, sed acuminatæ latiore ambitu carentes manent, ideoque tanquam veris minores, die *Spitz-Pocken* vocantur. Vel magnitudinem verarum Variolarum quoque superant, multoque seroso aqueo humore plenas pustulas formant, quo intuitu die *Wind- und Wasser Pocken* nominantur. Vel denique corneam quasi duritiem attingunt, & ita citra rupturam exsiccantur & decidunt, quas vulgus die *Stein-Pocken* nominare solet: circa quas omnes exanthematum species essentialiter verarum Variolarum confectarium veræ ulcerationis aut suppurationis deficit, dum hæc pustulæ omnes ad nullam suppurationem pervenientes, vel humorem paucum in acuminatis, vel multum quidem, sed aqueum serosum, vel mucidum spissum, ad exsiccationem pronum, continent.

§. LXII.

Periodus neque coincidit cum verarum Variolarum periodo; quippe quæ non modo certum decurrendi tempus, pluribus septenariis inclusum servant, sed totum decursum quoque in specie secundum ordinem criticum absolvunt: cum hæc ex adverso neque consueta illa tempora ratione grassationis, aut respectu totius decursus, neque specialiter critica tempora ratione eruptionis, aut desiccationis attendant, sed incerto ut plurimum dierum numero, sex, septem, octo, suam periodum absolvunt. Non minus exitus atque eventus tam generalis quam specialis in utrisque penitus differt variolis: dum veræ ad minimum dispositione ad periculum nunquam carent, etiam si non in omni individuo periculosa existant aut actu periculum inducant: spuria vero semper sine vitæ periculo decurrunt, nec deleteria existunt: in specie autem hæc spuria fovea-

rum

rum vestigia non relinquunt, qualia veris ut plurimum familiaria esse solent.

§. LXIII.

Subiecta spuriarum variolarum si attendamus, in genere pueros atque infantes ipsis corripere videmus, & quidem fere cum omni adultiorum exceptione, quippe qui admodum raro illis decumbunt. Quod autem ad species subalternas pertinet, non dubitamus Temperamentorum diversitatem aliquid contribuere ad pustularum differentiam, atque humoris in illis contenti disparitatem: cum rationi sit admodum consentaneum, siccioribus acuminatas, humidioribus aquosas, & iis quæ humores mucidiores speciatim alunt, corneas illas familiares atque solenniores esse. In causam horum exanthematum denique si inquiremus, Materiam miasmaticam hic accusare non licet, aëremque inquinantem, sed potius illam quærere licebit in individuali atque sporadica humorum impuritate, tam salsa quam mucida; quapropter etiam illas ad affectus quasi catarrhales referimus: & hoc quidem eam ob rationem, quod Variolæ spurix neque epidemice grassentur, sed sporadicæ occurrant, neque per contagium manifestum, ad minimum in ædes alienas transferantur: nec omnibus quasi individuis sicut veræ infestæ existant; sed ut alia ecthymata cutanea, cum leniore saltem febrili commotione, sæpissime nequidem notabili, facili negotio decurrant & superentur: e quibus facillime etiam tota horum exanthematum Prognosis, sine ulterioris deductionis necessitate elucet.

§. LXIV.

Curam denique quod concernit, spuriarum Variolarum, hæc facillime solo regimine moderatissime calido, aëris frigiduli exclusionem saltem observante, citra Medicamentorum concursum absolvitur, ita ut frequentissime nullum plane consilium Medici requiratur. Ubi autem teneriores ægri, paulo notabiliora incommoda, vel a febricula, vel ab exanthematibus sentiunt, illis facillimo negotio succurritur,

sub qualicumque febrili æstu, remediis diapnoico-nitroso-
 absorbentibus, cum quietâ continentia, & transpirationis in-
 sensibilis conservacione: extra illum autem interpositis leni-
 oribus Alexipharmacis, & Diureticis, nec non pro necessita-
 te succinatis. Quibus si totus affectus intra paucos dies ri-
 te cedat, post illius decursum lenem quoque Laxationem in-
 stituere conducit; ut nempe serosæ reliquiæ penitus elimi-
 nentur, iisque impuritatibus ad pectus forsan recidendi occa-
 sio præripiatur: quo intuitu etiam regimen transpirationi fa-
 vens sit commendatum, cum alias tusses sicciore, talem a-
 crimoniam pro causa agnoscentes, inde oriantur. His ita
 pertractatis & Dissertationis titulo, & intentioni nostræ nos
 satisfacisse credimus, Lectoris expectacioni idem factum fu-
 isse optamus, speramus. Quapropter vela nunc contrahi-
 mus, quamquam plura adhuc dicere potuissemus: DEO T.
 O. M. grates referentes, pro benigna qua nobis adstitit, vi-
 rium corporis mentisque suppeditacione; Tibique cordate
 Lector nostrum laborem de meliori commendatum volu-
 mus; voventes, quo cedat in multorum Variolosorum sola-
 men; quorum salus promovenda, nostræ tracta-
 tionis primarius fuit.

F I N I S.

